

Primož Vresnik

STANE SEVER GRE NA POHORJE

drama v treh dejanjih

O gledališkem življenju v Sloveniji.

O rahločutnosti in grobosti.

Dramske osebe v gledališki igri:

STANE SEVER

MLAD IGRALEC RUJEVIT

PROFESOR DRAMSKE IGRE BOLTEŽAR

MAMA LARA

OBLAST

KOMAN

NATAKARICA

POLICIST

GLEDALIŠKI RAVNATELJ

DUHOVNIK

HIPIJ

MAKS FURIJAN

ELVIRA KRALJ

HUDIČ

NADANGEL MIHAEL

PRVO DEJANJE

1. prizor, z masko in brez maske v gledališču

V ozadju odra stoji na panoju velika risba s svinčnik ogljem. Srednjeveški motiv veselja v krčmi. Karnevalski motiv je ovešen s perjanicami in klobuki, ki so zataknjeni za robovi panoja. Škripajoče stojalo s starimi razglednicami. Zvok škripajočega stojala preide v melodijo glasbene skrinjice. Melodija dunajske lahke glasbe ali podobne secesijske glasbe, s poudarkom melanholični nostalgčnosti. Naenkrat vse utihne. Oglesi se enakomerno udarjajoč metronom.

Drugače odrsko prizorišče ustvarja soba s stilno mizo in dvema stoloma. Na enem izmed njih sedi priletni Boltežar, noge ima pokrite z odejo.

Rujevit nastopi pred Boltežarjem, profesorjem dramske igre.

MLAD IGRALEC RUJEVIT: Spominske knjige so iz mode. Nihče več ne zbira prtičev in razglednic letoviških krajev, iz katerih se šivajo košarice. Uporabite močnejšo nit za šivanje teh košaric. Uporabite boljše pisalo, denimo pero angleške znamke. Spominske knjige so iz mode, bi se mi vpisali vanjo ?

Rujevit lastnoročno zaustavi udarjajoč metronom.

Rujevit ima na sebi masko z beneškim izrazom.

PROFESOR DRAMSKE IGRE, BOLTEŽAR: Snemi masko !

RUJEVIT: Kaj ?

BOLTEŽAR: Snemi masko, ker je nocojšnja prireditev še daleč.

RUJEVIT: Vaditi moram.

BOLTEŽAR: Z masko ?

RUJEVIT: Z masko. Navaditi se moram na plastiko, pod katero se moj obraz močno znoji.

BOLTEŽAR: Varčuj z energijo ! Potreboval jo boš na odru. Ne moreš izžet na oder.

Na oder pride mama Lara z glasbeno skrinjico v rokah.

RUJEVIT: Kaj prinašaš ?

MAMA LARA: Prinašam glasbeno skrinjico. Gost jo je pustil na mizi, blizu separeja.

RUJEVIT: Potrebujemo premični inventar za našo gledališko predstavo. Glasbeno pojočo skrinjico, saj je pojoča ?

LARA: Nisem je navila. Zgleda pojoča. Pravkar jo prinašam iz gostilniške sobe.

RUJEVIT: Mama, navij jo, da slišim, če je polna muzike.

LARA: Pospravila jo bom v predal. Ni naša. Gost je lahko vsak trenutek na vratih in jo zahteva nazaj. Saj vidita, da gre za dragotino.

BOLTEŽAR: Reč je precej nobel. Kovina skrinjice se svetlika.

RUJEVIT: Vsi imamo precej dela danes.

BOLTEŽAR: Kdaj jo je pozabil ?

LARA: Včeraj. Točajka mi je dejala, da je moški, umetniškega videza, z modro baretko na glavi, zapustil lokal uro pred zapiranjem našega lokala in pozabil glasbeno skrinjico. Izročila mi jo je, čim je danes nastopila službo.

BOLTEŽAR: Navij jo !

LARA: Vsi imamo precej dela danes. (obotavljivo)

BOLTEŽAR: Precej dela !?! Nič nas ne bo odvrnilo od tega, da ne bi poslušali melodije te pozabljene skrinjice, če ta reč seveda premore glasbeno melodijo. Čas je na naši strani. Čas nas ne preganja. Glasbena skrinjica pričenja vrteti glasbo.

LARA: Tale melodija, tale melodija me na nekaj spominja. Na nekaj davnega.

BOLTEŽAR: In v tej davnini seveda nisi bila poročena ?

LARA: V tej davnini sem bila prosta bremen. Pravzaprav sem imela eno črno izkušnjo in o tej črni izkušnji igra tale melodija. Melodija glasbene skrinjice. Vsi imamo precej dela danes, mar nimamo !?! Res moramo poslušati tole zatikajočo melodijo ?

BOLTEŽAR: Zatika se, ker je to precej star glasbeni mehanizem. Zatika se, ker se je rja prikradla v skrinjico. Zatika se, ker je precej časa ni nihče navil.

LARA: Komaj čakam, da se tale melodija izteče do konca.

BOLTEŽAR: Zakaj, ljuba ?

LARA: Nostalgичna skladba je iz časov klasike lahke glasbe. Popevčica mila, ampak jaz slišim udarce in kričanje.

RUJEVIT: Takrat me še ni bilo na svetu.

LARA: Takrat te ni bilo na svetu. Takrat še nisem poznala tvojega očeta, takrat so bili drugačni časi.

© Primož Vresnik

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

LARA: Popevčica mila ? Popevčica mila je kot igla, ki se zapiči naravnost v srce. In ta popevčica zame ni bila mila...

BOLTEŽAR: Zadnji vrtljaj melodije iz kolesja skrinjice.

LARA: Hvala bogu. Vsi imamo precej dela danes. Ne bomo poslušali več glasbe.

BOLTEŽAR: To neprestano ponavljaš. Ali ni delo pobeg od duše ? Pobeg in mašenje čustvene praznine.

LARA: Naš dom postaja precej prazen.

RUJEVIT: Glasbeno skrinjico bi odnesel v naše predmestno gledališče.

LARA: Gost je lahko vsak trenutek na vratih in lahko zahteva glasbeno skrinjico nazaj.

BOLTEŽAR: Gost iz preteklosti ?

LARA: Moški umetniškega videza, tako mi je dejala točajka.

BOLTEŽAR: Za natakario je takšen opis sila umetniški, takšen opis presega obzorje naše Justine.

LARA: Ne podcenjuj ! Nikogar ne podcenjuj. Predvsem ne podcenjuj točajke.

RUJEVIT: Vaditi moram. Nocojšnja prireditev ni tako daleč. Če k predstavi dodamo masko in tole glasbeno skrinjico, potem ujamemo čarobnost uprizoritve. To je bogat gledališki inventar – za predmestno gledališče precej bogat.

LARA: Naj to bogatstvo ostane v našem gostišču. Nekdo ga bo prav gotovo potreboval, tisti, ki ga je pozabil...

Lara odide s prizorišča. Lara naglo odide s prizorišča.

RUJEVIT: Zelo jo je vznemirila tale skrinjica...

LARA: Še posebej melodija iz glasbene skrinjice.

BOLTEŽAR: Izraz na obrazu se ji je korenito spremenil, kakor da bi jo nekdo udaril. Skoraj se je opotekla, ko je slišala melodijo iz glasbene skrinjice.

RUJEVIT: Videl sem, kako ji je bolečina skoraj spačila obraz. Nikoli nisem videl takšnega obraza, vsaj v živo ne. Sicer pa svoje mame ne poznam iz vseh njenih strani, ki jo določajo. Očim, premalo vem. Si jo poznal, ko je živela še z mojim očetom ?

BOLTEŽAR: Spomini na tiste čase so kot na razcefran oblak na nebu. Lahko odgovorim z da ali ne, ali pa sploh ne odgovorim.

RUJEVIT: Sicer pa sem mlad diplomiran igralec dramske igre.

© Primož Vresnik

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

BOLTEŽAR: Zveni sončno. Si rad študiral ?

RUJEVIT: Sem. Bilo je imenitno študirati.

BOLTEŽAR: Tudi sam sem študijska leta vzel resno. Bolj, kakor ostali. Res je ta poklic z veliko vaje. Igralstvo je izposojevalnica duš. Veliko duš si izposodiš in jih odigraš. A na nekaj te v predavalnicah ne pripravijo in tudi sam sem študentom zamolčal nekaj zelo bistvenega. Bistvenega in klavernega. Oblak zagrne sonce, temu se v življenju ne izogneš.

RUJEVIT: Očim Boltežar, obraz se ti je pooblačil.

BOLTEŽAR: Nekaj ti bom povedal, kar žali izbran okus in mnogi bodo rekli, da je moja ugotovitev primerna za obrekljivi tisk, vendar ne morem mimo tega. Ta poklic krojijo tudi ljubosumje, politika in prikrita prostitucija.

RUJEVIT: Očim !

BOLTEŽAR: Nekaj, kar žali izbran okus, sem dejal. Ni večjih izdajstev, kakor se godijo med igralci. Med zaposlenimi v gledališču.

V ozadju se na lestvi pojavi visok črn moški z belo zastavo, polno krvavih madežev in z mesarskim kijem v roki. Povzpne se po lestvi in zakrili z zastavo in kijem.

OBLAST: Občutek izpostavljenosti. Občutek nezaščitenosti. Občutek krhkosti. To jaham jaz oblast. Za proslave jih potrebujem te kilave bledolične umetnike, ki neprestano nekaj fantazirajo. Oblast sem. Za državne dogodke jih potrebujem te neprilagojence, te pritepence ! Samo za nocoj, potem naj se znajdejo po svoje. Naj se znajdejo po svoje.

Oblast se divje in noro reži, spleza po lestvi navzdol. Nekaj časa še krili z zastavo in mesarskim kijem, potem se umakne v ozadje odra.

BOLTEŽAR: In ko se boš nocoj potil pod to masko, ki si si jo sedaj nadel...

Mlad igralec Rujevit si nadane beneško masko na obraz.

BOLTEŽAR (nadaljuje): Ko bodo znojne srage stopile na tvoje čelo in boš izposojeno dušo ponosil do zadnjega dejanja, vedi, da se pravkar nastavljen gledališki ravnatelj čuti izzvanega. Ne samo od tebe. Od tvoje mladosti, ki jo on več nima. Ponavadi so to neki vodljivi tipi, ki vodijo druge... Oblast napenja mišice pred očmi igralcev, velikokrat tudi brezsravno in brutalno. Ločuje in razmejuje, če ustvarjalnost povezuje....

Ponovno se pojavi visok črn moški z belo zastavo, polno krvavih madežev in z mesarskim kijem v roki. Ponovno se povzpne po lestvi in zakrili z zastavo in žuga z mesarskim kijem.

OBLAST: Angleško plemstvo – grobijani v žametnih rokavicah. Slovenski državljani prvega razreda, rdeče plemstvo – biciklisti, kolesarji, ki vrtijo kolesarje. Državljani prvega razreda pritiskajo na pedal nižje, na glave drugih državljanov. Vsa sredstva zaničevanja so dovoljena, le da si fini ljudje nadenejo metuljček okoli vratu. Jaz oblast vse to poznam... Zadnjo karto priigra oblast v separeju. Leta zveličavnega 1970.

Oblast se noro in obešenjaško reži, potem zapusti oder, se umakne v ozadje odra.

BOLTEŽAR: Uradnik kulture. Mož preračunane zmernosti. Nekaj malega ve o umetnosti, knjigovodstvu, računovodstvu in vodenju, ampak, ko se vsuje prava umetniška magma na odru, prične svoj boj toge pameti z nadarjenimi. Ne pomaga jim in jim ne svetuje, ampak igra vlogo vsevednega uradnika, ki ima malico ob enajsti uri dopoldan. Vso bistvo je pač v razpisni dokumentaciji... »Ali ste izpolnili razpisno dokumentacijo,« rohnijo politiki kulture.

RUJEVIT: Čemu mi vse to pripoveduješ, prav grozljiv si že v obraz ? Očim, igro imam zvečer... Pripraviti se moram.

BOLTEŽAR: Kolikokrat sem videl stanovske kolege sektašiti. Nadarjen si, ampak v teh krajih to ni zmeraj prednost. Samo želim si, da ne bi za mokro gostilniško mizo hujskali proti tebi. Ničesar nisem povedal svojim študentom o tem sodobnem gladijatorstvu, ki potuhnjeno ždi za plišasto gledališko zaveso. Večjih bitk med povprečnimi in nadarjenimi ni, kakor so te na odru. Toliko stvari se zgodi za mizo, orošeno s kapljicami alkohola.

RUJEVIT: Diplomiral sem. Bilo je imenitno študirati in nekaj semestrov sem opravil tudi pri tebi, očim.

BOLTEŽAR: Da, prav imaš. Študijska leta so letopis mladosti, zakaj grenim in pretiravam. Rad bi, da bi ti bilo marsikaj prihranjenega.

Rujevit odstrani masko z obraza in zadihano zre v očima Boltežarja.

RUJEVIT: Nocojšnja predstava ni več daleč. Katero dušo si si ti rad najraje izposodil, ko si bil še na odru ?

BOLTEŽAR: Kralja Leara od Shakespearea. Kralj Lear se bo razsrdil in zbesnel. Močno bodo zaškripale odrske deske pod njegovimi nogami. Nič ni tako, kakor je mislil. Dvorjani in najbližji niso tisto za kar se izdajajo. Svet se mu kaže v neizprosni družbeni podobi. Svet, ki ni več njegova razlaga, je še veliko hujši, kakor bi si utegnil priznati. Sicer pa nocojšnja predstava se nezadržno približuje. Masko si moraš namestiti na obraz in si pravi čas izposoditi dušo.

2.prizor, napoved bližajočih se dogodkov

© Primož Vresnik

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

Boltežar si v lavorju vroče vode greje noge in občasno siplje kopalno sol. Boltežarju publika ne vidi obraza.

BOLTEŽAR(samogovor): In potem nastopi napetost med vsemi temi kulturnimi politikami, nekatere so zgrajene na strokovnosti, še več je takšnih, ki temeljijo na blefu. Na nekem strašnem nesporazumu, da o tem sodijo ljudje, ki jih na ta položaj pošilja humor življenja, ne pa resnost.

Podaljšana senca človeka pade na oder. Oglasi se udarjajoč metronom.

BOLTEŽAR: Si že dolgo v mestu ? (namesto pozdrava)

Senca prišleka, ki prihaja na oder iz leve strani se razpotegne čez oder. Igralcu vidi občinstvo somračno lice, poteze na obrazu niso razpoznavne.

KOMAN: Ne dolgo.

BOLTEŽAR: Glasbeno skrinjico si nesel seboj v širni svet. Si jo nalašč pustil na mizi našega gostišča ?

KOMAN: V raztresenosti sem jo resnično pozabil. Čeprav je to zadnja stvar, ki bi jo pozabil. Resnično zadnja stvar.

BOLTEŽAR: Koman, naš dogovor še velja ?

KOMAN: Boltežar, velja !

BOLTEŽAR: Počakati morava tretjega.

KOMAN: Mar Stane pride ?

BOLTEŽAR: Odpravlja se na Pohorje.

KOMAN: Res, imenitno, z gledališkim ansamblom se odpravlja...

BOLTEŽAR: Ne z ansamblom, Koman, nikakor z gledališčniki, sam se odpravlja na to pot. Sam samcat. Gledališče enega si je omislil.

KOMAN: Si prepričan ? Težko verjamem temu kar slišim. Kaj so se razmere zanj tako spremenile, da je sedaj sam sebi gledališče ?

BOLTEŽAR: Razmere, ki so tebe nagnale čez prag domačega dvorišča, se niso ne vem kako spremenile. Smo družba napredka. Poudarjam potrošniškega napredka. Novi bloki, novi avtomobili... A človeška narava je staro drevo, iz katerega ne moreš izrezljati novega obraza človeštva. Slišiš udarjajoč metronom ?

KOMAN: Slišim.

Koman odide z odra s pozadensko hojo.

BOLTEŽAR(samogovor): Strupene orhideje se razdišijo po odrskih deskah. Zagrne in odgrne jih postan gledališki pliš zavesa. Ampak z mladimi igralci vseeno prihaja sonce v gledališče.

3. prizor. Isto prizorišče. Spoznanje o očimu.

MAMA LARA: Kako je bilo nocoj v gledališču ?

RUJEVIT: Močno sem se potil pod masko. Ni mi bilo ravno prijetno in vse te očimove besede o gledališču so mi odzvanjale v ušesih med predstavo.

LARA: Besede nekdanjega razočaranega igralca, ki na odru ni bil posebno uspešen in sedaj že leta razvija črnoglede misli o slovenskem gledališkem življenju.

RUJEVIT: Toda nocoj, na gledališki vaji sem dojel, da ima v marsičem prav.

LARA: Sin moj ! Seveda ima prav, kolikor njegova spoznanja zadevajo človeško naravo. A ta pride na dan v slehernem poklicu. Misel, da je nekje drugje bolje, je samo utvara. To je na koncu poklic med tisočimi drugimi.

RUJEVIT: Začutil sem, koliko prevarantskega je v tem poklicu.

LARA: Kakor v slehernem. Ljudje, ki so želeli spremeniti svet, so klavrno propadli. Očim se ni ukvarjal z izgradnjo svojega mesta v gledališču, temveč na fakulteti. Nič ne rečem, njegova pronicljivost glede človeških narav osvetljuje prave človeške grehe, vendar sam na gledaliških deskah ni ponudil nič drugega, kakor povprečje...

RUJEVIT: Močno sem se potil pod masko.

LARA: A nekoč je on toliko obetal. Tudi on je med tistimi, ki je toliko obetal.

4. prizor. Prepadne globine v gledališkem poklicu.

Odprejo se vrata, skozi njih na oder prisije močna svetloba. Mladenič se zapodi na sredo odra. Oblast se nemo povzpne po lestvi in ga gleda.

BOLTEŽAR: Ko boš ti uspel, mene ne bo več. Nadejam se tvojih vlog, izposoj različnih duš...

RUJEVIT: Poln si nasvetov, očim.

BOLTEŽAR: Lahko ti dam še en nasvet, desetine si jih prejel od mene. Ne vtikaj se preveč v druge, osebno mislim, človeška narava ni zgolj samo bela in črna; v nas so prepadne globine... V ljudeh boš našel prepadne globine in tudi plasti neverjetne rahločutnosti. Vse to v poklicu, ki se mu reče igrilstvo.

RUJEVIT: Kaj misliš s prepadnimi globinami ?

BOLTEŽAR: Z določenimi ljudmi prideš na rob prepada, tam se skoraj napoveduje osebni zlom ali pa zdrkneš v prepadno globel. Tam si krajši ali daljši čas.

RUJEVIT: Kaj je tako hudo ? Zveni pretirano.

BOLTEŽAR: V umetnosti že. Za naklonjenost človeške duše, še posebej umetniške se potegujejo angeli in demoni.

RUJEVIT: Mar ni to vse skupaj nekam staromodno in patetično ?

BOLTEŽAR: Ta svet ni samo oder po in za Shakespearea, temveč ga držijo od pamtiveka strašno dobre in strašno slabe sile in vse tiste sile, ki človeka ženejo vse do prepada. Tisti posebej prekanjeni pa vas potisnejo vse do prepada in vam ne pomagajo, ko ste v njem.

RUJEVIT: In kaj človeku pomaga, da pridete iz globeli ?

BOLTEŽAR: Globel je lahko zelo fizična. Socialna. Ljubosumni lahko nadarjenega ženejo vse do revščine.

RUJEVIT: Torej se mi napovedujejo strašne reči ?

BOLTEŽAR: Nečemu se ne boš mogel izogniti. Nečemu se človek na tem svetu ne more izogniti in včasih je težko napovedati kaj to je. Veliko je namreč dogodkov, ki niso stvar osebne volje.

RUJEVIT: In maska ?

BOLTEŽAR: Maska je dodatek k obrazu.

RUJEVIT: Pod masko se tako močno potim.

BOLTEŽAR: Navaditi se bo potrebno, predvsem se bo potrebno navaditi. Pod masko se človeštvo strašno poti.

Svetloba na odru počasi pojenja, oder sčasoma zagrne mrak.

5. prizor. Zemlja domačega dvorišča je v gostišču.

Gostilniška soba z opozorilom: Za vsak namerno razbit kozarec zaračunamo dvakratno ceno. Reklama za kosobrina ali grenčico. Kockasti rdeče beli prti na mizah in masivna steklenica ore na mizi – vse v prikazovanju leta 1970. Koledar s to letnico visi na steni.

LARA: Je bilo kaj čudnega ?

NATAKARICA: Čudnega ? Kaj mislite s tem – čudnega ?

LARA: Čuden gost. Kakšna nenavadnost, to mislim...

NATAKARICA: No, res je bilo nekaj nenavadnega. Na tleh gostilniške sobe je ležala zemlja...

LARA: Pri vseh teh profilih ljudi ni nič posebnega, če kdo od gostov prinese v gostišče zemljo. Krhelj zemlje na podplatih. To se dogaja, s polja naravnost v gostilno, saj razumete.

NATAKARICA: Ampak tale zemlja je nekaj posebnega.

LARA: Tale zemlja je nekaj posebnega. Saj se šalite, natakarica, kako je lahko zemlja nekaj posebnega ?

NATAKARICA: Bila je brez kamenčkov in smeti, brez slehernih primesi. Izbrana zemlja z nego.

LARA: Kakor da je umetna, ste to želeli reči ?

NATAKARICA: Ne, ne, gospa Lara. To je bila zemlja, domača zemlja. Zemljo pa menda poznam. Otrok podeželja sem.

LARA: Ni bila umetna zemlja ?

NATAKARICA: Ne. Prgišče zemlje, kakor da je izkopana na dvorišču ali sredi polja. Skrbno izkopana in prebrana zemlja. Šlo je za tovrstno zemljo.

LARA: In vi pripisujete pomembno važnost ščepcu zemlje, ki ste ga našli v gostišču. To je za vas pomembno znamenje.

NATAKARICA: Zemlja je nekaj prvenstvenega. Podeželje drugače vzgaja, kakor mesto.

LARA: Nikoli vas še nisem slišala takole govoriti.

NATAKARICA: Nenavadno je, resnično je vse skupaj nenavadno... Menim, da tisto ni zemlja s ceste, tisto je izbrana, izkopana zemlja... Prgišče zemlje in v to zemljo so vtkana čustva. Za nekoga neizbrisljiva čustva.

LARA: Nikoli vas nisem slišala takole govoriti.

6. prizor. Stane Sever odhaja na Pohorje.

Ponovno prizorišče prvega dejanja.

© Primož Vresnik

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

Boltežar navija budilko. Oblast nepremakljivo sedi na premični lestvi.

BOLTEŽAR: Čutim tvojo prisotnost, Stane, vidim pa te ne. Molčiš. Samo dolga senca se je naredila na tleh. Si še živ ? Rekli so, da odhajaš na Pohorje. S čim se želiš tam srečati ? Z neotesano iskrenostjo. Z narodnimi glasovi. S čilo žuborečnostjo vode. Ne moreš izpolniti naše obljube in se pojaviti na dogovorjenem mestu. Ob dogovorjenem času. Res moraš tja ? Vem, da si prizadet, ker se enako ne vrača z enakim. Jezik je zate prva violina, ne glede nato ali si si izposodil dobro ali slabo naravo iz dramske igre. Se ti upira poslušanje blebetanja večnih sestankov ? Če moreš, pridi na dogovorjeno mesto, ob dogovorjenem času.

Oblast na lestvi oživi, prične mahati z zastavo in žugati z mesarskim kijem.

OBLAST: Umetniki. Čredniki. Samotarji in doslušniki. Zajetni medvedje v globokih vlažnih jamah. Kolobarji človeške sape v ledenem zraku. Ledena črnina. Volkovi, po isti poti pridejo, po isti poti se vračajo. Samotarji in čredniki. Ptice ujede prinašajo nadmorsko višino. Drobní piski v planinskem zraku. In potem...

Umetniki. Čredniki. Samotarji in doslušniki. Jaz oblast imam rada podrepnike.

7. prizor. Zemlja je umetniška vrednota.

Gostilniška soba z opozorilom: Za vsak namerno razbit kozarec zaračunamo dvakratno ceno. Reklama za kosobrina ali grenčico. Kockasti rdeče beli prt in masivna steklenica ore na mizi. Dve izložbeni lutki kot gostilniška gosta na mizah sedita za mizo.

KOMAN: Oprostite, pred dvema dnevoma sem bil tukaj. Za tisto mizo...

NATAKARICA: Nič se ne opravičujte. Gostilna je javen prostor, lahko vstopa in izstopa kdorkoli želi. Sicer pa je najslajša ura zadnja ura pred zapiranjem lokala...

KOMAN: Škatlico iščem.

NATAKARICA: Vi iščete škatlico !?!

KOMAN: Da, takšno... stilizirano, z notranjo muziko.

NATAKARICA: Okrasna šatulja, da, spominjam se... Pred tremi dnevi je bilo. Pri tisti mizi. Odnese sem jo v zgornjo nadstropje in shranila sem jo v predal. Pravzaprav je to storila moja šefica Lara... Izgubljene, pozabljene reči odnesemo v prvo nadstropje.

KOMAN: Lahko dobim pojočo skrinjico ?

NATAKARICA: Seveda.

KOMAN: Ste opazili še kaj posebnega ? Bojim se, da se je odprl droben, sicer neznamen predal skrinjice.

NATAKARICA: Da, pod sedežem je ležala zemlja. Precej nenavaden prizor, vendar je bila zemlja imenitna, zato sem jo shranila v vrečko.

KOMAN: Ste jo res ? (se razveseli in povzdigne glas)

NATAKARICA: To ni bila zemlja s ceste, zemlja izpod podplatov. To je bila zemlja izkopana z ljubeznijo.

KOMAN: In vi ste vse to opazili ? V tem histeričnem času !?! Histeričnem času, ki se ne ustavlja pri podrobnostih.

Natakarica mu izroči vrečko z zemljo.

NATAKARICA: Seveda, saj sem otrok podeželja, travnikov, pašnikov in gozdov. Imam oko za takšne reči.

KOMAN: Moj bog, našli ste mojo zemljo. Zemljo domačega dvorišča. Izkopal sem jo preden sem odšel na tuje.

NATAKARICA: To sem nekako slutila, da je to obredna zemlja. Domača zemlja.

KOMAN: Zdelo se vam bo neverjetno, toda v najtežjih trenutkih me je to prgišče zemlje tolažilo, mi dajalo uteho in me krepilo. Tam na tujem.

NATAKARICA: Tudi meni se moj domači kraj zarisuje pred očmi. Z žalostnimi dogodki vstajajo spomini na otroštvo. To je pač nekaj kar si ne dam skruniti.

KOMAN: V tem sva si podobna.

NATAKARICA: Zemljo ste hranili v predalčku !?!

KOMAN: Opazili ste. Pod glasbenim mehanizmom skrinjice se nahaja še en predalček na vzmet. V njem sem hranil zemljo domačega dvorišča. Me nimate za čudaka ?

NATAKARICA: Sploh ne. Všeč mi je, da ste predani domačemu dvorišču in zemlji. Mnogi mislijo, da je s teboj nekaj narobe, če imaš rad domačo zemljo in če misliš narodno. Dandanes se samo poudarja, da smo republika v izgradnji, da je napredek vsesplošen.

KOMAN: Smo dežela v izgradnji tega leta 1970 ! A tudi dežela v ponovitvi istega.

NATAKARICA: Delujete kot zdomec.

KOMAN: Leta 1950 sem bil prisiljen zapustiti domače gledališče.

NATAKARICA: Kaj res ? V gledališču delate ? Ne bi si mislila. Vašo urejenost lahko povežem z urejenostjo državnega uradnika.

KOMAN: Lahko sedaj dobim glasbeno skrinjico ?

NATAKARICA: Stopite z menoj v prvo nadstropje.

8. prizor. Dvorišče je prastaro.

Prizorišče prvega dejanja.

Ko stopi na staro prizorišče, se oblast na lestvi nenadoma zgane. Natakcarica, ki mu je bila za spremstvo, se sedaj umika v zaodrje.

OBLAST: Mar te nisem pregnala za zmeraj jaz večna oblast ?

KOMAN: Ti da si večna ? Knezi se menjajo, Beethoven pa ostaja eden sam, poznaš to ?

OBLAST: Mar nisem dovolj zaropotala nad teboj, človeček ?

KOMAN: Ne, nisi.

OBLAST: Oblast sem, strašna sem...

KOMAN: Ne zdiš se mi več tako strašna, tvoji podrepaniki pa so ti še zmeraj enako privrženi, doma ali na tujem in seveda slepi za vse drugo. Čas pa pokaže, da si na koncu prazna pena, ki pa žal ni zmeraj na strani dobrega in naredi veliko slabega.

OBLAST: Prihajaš na moje dvorišče !

KOMAN: Dvorišče je prastaro, ti pa se menjaš, kakor lunina mena.

Oblast se postavi med Boltežarja in Komana, potem pa steče v zaodrje.

BOLTEŽAR: No, v sanjah si me že obiskal, sedaj pa je srečanje še v živo.

KOMAN: Pred kratkim sem prišel domov.

BOLTEŽAR: Kaj sedaj razumeš pod domom ?

KOMAN: Češnja na mojem dvorišču mi prebuja še največ domoljubnih čustev.

BOLTEŽAR: Laro je zelo vznemirila ta skrinjica. Prepoznala je bolečino v šablonski melodiji.

Boltežar mu izroči glasbeno skrinjico.

KOMAN: Pozabil sem jo v vaši gostilniški sobi. Kako živite ?

BOLTEŽAR: Naš privatnike skupinska zavest nima več rada ob izteku leta 1970. Brišemo gostilniške mize, razgrinjamo prte in točimo. Lastnik tega sem, kar je ustvaril moj oče.

KOMAN: Je Lara v hiši ?

BOLTEŽAR: Bi jo rad videl ?

KOMAN: Vznemiril bi jo, svojo bivšo ženo. In kako moj sin ?

BOLTEŽAR: Diplomiral je iz dramske igre. Mlad igralec. Nekaj semestrov je bil slušatelj celo pri meni. Živi v veri, da mu je oče zelo znana osebnost, ne pa oporečnik sistema. Nasprotnik upravnega socializma.

KOMAN: Če se razgalim, mu bo družba, biciklistična in surova, kakor je naša, vžgala pečatnik na čelo. Rodovno plemenska, družba je to, ovita v celofan upravnega socializma.

BOLTEŽAR: Vem, da goriš od želje, da ju vidiš.

KOMAN: Vsa leta me ni bilo. In tisti, ki me prepoznajo na ulici, me niso ravno veseli. Vsi ti funkcionarji s skaljenimi motnimi pogledi.

BOLTEŽAR: Na tla si jim vrgel čaščeni predmet... In uveljavil si se.

Na odru se pojavi Rujevit.

RUJEVIT: Mislil sem, da si sam. Ali motim ?

BOLTEŽAR: Zmeraj pa ne morem biti sam. Sam s svojimi mislimi. Prijatelj me je obiskal. Popotnik iz oddaljenih krajev.

RUJEVIT: Popotnik iz oddaljenih krajev. Kdo pa ste ?

KOMAN: Sploh nimam več kaj dodati – popotnik z oddaljenih krajev sem. Predstavil sem se; na najboljši možni način.

BOLTEŽAR: Rujevit, mar nam ne bi predstavil tisto tvojo najnovejšo vlogo v igri. Tokrat brez maske, prosim !

9. prizor. Še ena umetniška duša, v spopadu med angeli in demoni.

Isto prizorišče. Rujevit odigra dramski prizor pred svojim očetom Komanom in očimom Boltežarjem.

RUJEVIT: Spominske knjige so iz mode, bi se mi vpisali vanjo ? Spominske knjige so iz mode.

Rujevit se pričenja praskati po bradi, nelagodno mu je.

Besede se mi trgajo v ustih. Ne gredo na plan.

KOMAN: Je to sestavni del teksta ali resnična zadrega ?

© Primož Vresnik

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

BOLTEŽAR: Kaj ti je danes, Rujevit, čisto si iz vaje !?!

RUJEVIT: Nekaj mi danes ne dopušča, da bi se v to vlogo vživel do konca, si izposodil dušo do konca, kakor radi rečete očim Boltežar.

KOMAN: Včasih preprosto ne gre. Kakšen dan preprosto ne gre, kakšen dan smo mi sami in ne igra.

BOLTEŽAR: Kaj bi rekel tvoj oče na to, da si postal igralec ? (izzivalno)

RUJEVIT: Ponosen bi bil name. Moj oče je velik človek.

KOMAN: Vsekakor. Ponosen bi bil.

RUJEVIT: Zapuščam vaju. Vidim, veliko si imata za povedati. Še posebej, če tovariš ali gospod prihaja iz oddaljenih krajev.

Rujevit odide s prizorišča.

BOLTEŽAR: Še ena umetniška duša, ki ne bo mogla ubežati starodavnim silam v življenju. V veselju. Angelom in demonom. Vinilcem. In vsem tistim bitjem, ki so nekje vmes. Peresno lahkim bitjem in težkim velikanom. Vse nežno in divje bo vstopilo v njegovo dušo.

KOMAN: Tvoji nagovori so zmeraj tako himnično vzvišeni, kakor da bi poslušal dramatika Ivana Mraka. Povej mi, kako kaj Stane ?

BOLTEŽAR: Stane se odpravlja na Pohorje. Ja, Stane Sever odhaja na Pohorje.

KOMAN: Kaj ? Se ne bo držal naše zaobljube, ki smo si jo dali pred dvajsetimi leti, da se srečamo na dogovorjenem mestu. V dogovorjenem času. Mi trije ?

BOLTEŽAR: Ne vem.

Oblast se zgane na premični lestvi. Oblast pride iz zaodrja in spleza po premični lestvi.

OBLAST: Umetniki ! Čredniki ! Doslušniki. Čaroben napoj igre. Sami poudarki duše, to zanima Staneta Severja. Skrb za dramski jezik. Pregnala sem ga, jaz oblast. Jaz oblast sem pregnala prvega moža drame. Kaj mislite, da je odšel sam ? Moral je narodni umetnik dramske igre oditi, ker sem jaz tako zaukazala. Kaj buljite ? Kaj ste tako naivni ? Gre predvsem za to, kdo bo koga !? Ali ne veste, zakaj gre v kulturni politiki, predvsem za to, kdo bo uveljavil besedo.

BOLTEŽAR(nadaljuje): Ustanovlja gledališče enega. Zapušča Dramo.

KOMAN: Mar ni to nesmisel, moj profesor ?

BOLTEŽAR: Vsi so dejali, da je to nenavadna poteza. Drugi da je nesmiselna. Tretji da je nevarna.

KOMAN: V prihodnosti bodo seveda obstajala gledališča enega samega igralca. Zakaj je to naredil ?

Oblast se na lestvi zgane.

OBLAST: Ker sem jaz tako želela, jaz oblast. Kdo pa dandanes želi narediti umetniški samomor in ustanoviti gledališče enega ? Kdo, povejte mi vi lenobni predstavniki srednjega razreda ?

KOMAN: Mediji bodo v prihodnje iz previdnosti pisali: »Odločil se je za svobodo.« Tudi v mojem primeru domači tisk piše: »Odločil se je za svobodo.«

BOLTEŽAR: Sever je bil vseskozi idealist, toda nihče ni tako neumen, da se bo odrekel dobri in varni službi. V tej hudičevi profesiji se igralec vidi v tisočerih ogledalih, mnoga so zdrobljena in obrazi igralcev v njih so v zrcalih popačeni. Stane je v ta poklic prišel s skoraj nadnaravno vnemo. Ampak pogled v počeno šipo je le pogled v poškodovano ogledalo.

KOMAN: In kdo bo sedaj prva violina dramskega jezika v Drami ?

BOLTEŽAR: Ne vem. Stane je vse vloge ljubeče objel in bil vse skozi delavno razpoložen.... Ne vem.

KOMAN: Ja, to je prava beseda – delavno razpoložen... So ljudje v gledališču, ki delajo po liniji najmanjšega odpora in ne zblaznijo do umetniškega sijaja.

Oblast se na lestvi ponovno zgane, zakrili z nogami.

OBLAST: Pomembno je biti doslušnik gledališkemu ravnatelju. Njegova beseda je vedno šla mimo carinikov v ušesa. Misli so carine proste, misli so carine proste, mar ni tako trobezljaj nek nemški pesnik... Ampak potem pridem jaz oblast, napnem mišice in ljudje klecnejo. Zašibijo se jim kolena.

BOLTEŽAR: In ti si pozabil pojočo skrinjico na gostilniški mizi.

KOMAN: Lahko vidim Laro ?

BOLTEŽAR: Dobro veš, kje jo lahko najdeš.

10. prizor. Oče, mama in sin v intimnem razgovoru.

Soba. Meščansko ogledalo, ki ga z leve in desne strani objemata dva angelčka. Lara sedi pred ogledalom in se diskretno liči. Na odru je še postelja s pregrinjalom.

LARA: Zdravo. Vsi vedo da si v mestu. Tvoj prihod bo marsikoga vznemiril.

BOLTEŽAR: Tebe ni !?!

LARA: Mene v je v življenju izpolnjevalo materinstvo. Za to sem ti seveda hvaležna. Ampak ne razumem, zakaj se sukaš tod okrog...

KOMAN: Pa saj ni mogla biti preživnina edini stik med nama...

LARA: Ženske potrebujemo varnost. Sodim med takšne ženske, tisto, kar si ti potreboval, nisi dobil v naši deželi. Nisi dobil pri meni.

KOMAN: Zakaj se sukam tod okrog ? Obljubo sem dal. Mojemu prijatelju, tvojemu sedanjemu možu, mojemu profesorju, stanovskemu kolegu...

LARA: Za katedrom na fakulteti je res imeniten, drugače pa je umetniško obstal. Boji se funkcionarjev. Še tako modro govorjenje ne more prikriti njegove negotovosti. Boji se oblasti, nikoli ne bo naredil nič tveganega in usodnega. Ne bo tvegaj, kakor si tvegaj ti, ki si odšel. Nepreklicno odšel.

Iz roba posteljnega pregrinjala pokuka oblast. Spravi se na posteljo in se veselo divje reži in skače po postelji.

OBLAST: Kdo se mene ne boji ? Oblast znam pognati strah v kosti in to slehernemu intelektualcu.

KOMAN: Bolj je stanoviten od mene.

LARA: Med nama z Boltežarjem se je shladilo... To je sedaj nekakšen intelektualen odnos z zaslombo v gostinski dejavnosti.

KOMAN: Tvoj življenjski cilj je materinstvo, ja seveda...In vodenje gostilne, ki tradicionalno dobro nese.

LARA: Pojdi, Koman ! O tebi se bo govorilo. Najina zveza je pač poraz, ampak o tem se ne bo govorilo. Premalo svetovno zanimivo je vse skupaj. Govorilo se bo o tvojih dramah. O tvojih dramskih vlogah v gledališču. Ti v ognjemetu sprememb. Zagnan za nove stvari v življenju. Jaz s premalo ambicij s socialnim pečatom skromnega okolja in z željo po navadnem, predvidljivem življenju.

KOMAN: Tudi sam izhajam iz skromnih razmer. Oče je delal na železnici...

LARA: Ne govorim o tem. Govorim o tem, da sem jaz povprečen egoist, ti pa si megaloman. Vse na veliko in na široko. Če ti kaj ne ustreza, odideš. Strašno vroče in strašno hladno je pri tebi. Sredine nekako ni.

KOMAN: In zakaj se lepiš na nas gledališčnike ?

LARA: Mogoče potrebujem vsaj nekaj fantazije, ko pa sem takšen grob realist. Si srečal sina ?

KOMAN: Zdi se mi rahločuten. Njegova občutljivost je nekako nezavarovana. Izpostavljena angelom in demonom.

*Oblast ponovno pričenja razgrajati po postelji in se divje hudičevsko reži.
Oblast se prelevi v črnega hudiča z repom.*

OBLAST: Če bo kdaj dober doslušnik gledališkemu ravnatelju, bo oblast resnično zadovoljna, več se ne išče. In vse je v bližini domačega dvorišča. V sedlu se počutim, če vladam na dvorišču, jaz oblast...

KOMAN: Utihni, oblast !

LARA: Rahločutnost ima po tebi.

KOMAN: Si ga vzpodbujala za ta poklic ?

LARA: Očim ga je, jaz mu tega seveda nisem preprečevala. Natarica mi je povedala, da je prgišče zemlje ležalo pod gostilniško mizo. Izbrana, prebrana in skrbno izkopana zemlja.

KOMAN: To niso tvoje besede, to so besede natarice, ki sem jo v gostišču srečal. Ženske, ki je z zemljo res povezana.

LARA: Predalček glasbene skrinjice se je spraznil ? Saj to je malo pritisnjeno, veš. Ta obred z domačo zemljo ! Domačijstvo, domoznanstvo, mar niso sedaj v modi univerzalne stvari ? Mar nismo dežela v izgradnji ?

KOMAN: Seveda v modi je vse, kar pljuva po zemlji ali se zanjo sploh ne ve. V modi je trend, ki se za zemljo ne zmeni. Pogledj, pridi bliže...

LARA: Ta tvoja zmešana miniatura omarica iz ebenovine. Koman iz žepa izvleče skrinjico. Kako si lahko sploh resen s to pojočo glasbeno skrinjico ?

KOMAN: Za uspavanje otrok.

LARA: Ti si večni otrok !

KOMAN.: Vidiš inicialki. S.S.

LARA: Sam svoj, pomenita sam svoj ali nekaj podobnega.

KOMAN: Ne, ne, Stane Sever.

LARA: Poklonil ti je to prismuknjeno omarico, v kateri si hranil zemljo ?

KOMAN: Groba si in zaradi te grobosti sem te zapustil.

LARA: Edina stvar, ki me je res vznemirila, je tista melodija.

KOMAN: Skladba je cenena popevka dunajske lahke glasbe. Pač znamenje časa in v tem ni nobenega osebnega namena. Stane ni imel nobenega osebnega porogljivega namena, ko mi je pojočo skrinjico za uspavanje otrok poklonil. Edini namen je bil, da ima skrinjica predal za prgišče domače zemlje. Za to mu je šlo. Obred z domačo zemljo tudi njemu ni bil nikoli tuj. In kaj je v tej melodiji bolečega, kateri spomini vstajajo ?

© Primož Vresnik

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

LARA: Ob tej melodiji se je oče s pasom lotil moje mame. V nedeljo popoldan. In privil je melodijo lahke glasbe, da se ne bi njen jok in kričanje razlegala po okolici. Mi smo bili spodobna delavska družina. Drugače povsem spodobna obitelj štirih.

KOMAN: V očeh drugih prav mogoče, sami pred seboj in sami zase ste bili razgaljeni. Družina je pač edina skupnost, v kateri je človek razgaljen do konca.

LARA: Tudi najina zveza je med nama nekaj drugega, kakor v očeh drugih.

Trkanje na vrata ali na leseno površino v zaodrju.

Na odru se pojavi Rujevit.

RUJEVIT: Mislil sem, da si sama, mama. Ali motim ?

LARA: Zmeraj ne morem biti sama, občasno imam tudi jaz družbo.

KOMAN: Kar naprej.

RUJEVIT: Vi ste... ti si moj oče...

LARA: Tvoj sin ni samo rahločuten, ampak tudi bister; zna povezovati stvari med seboj.

KOMAN: Slab oče.

RUJEVIT: Spominjam se, ko sva se, ko sem bil še zelo majhen, igrala. Po cele popoldneve sva se igrala. Imela sva skupne skrivnosti. Potem si nenadoma izginil, kar šel si... Brez slovesa. Tvoj izraz v očeh je ostal. Svetloba v tvojih očeh se še zmeraj prižiga na enak način. In ugaša tudi. In po lesku v očeh sem te prepoznal, čim si stopil čez prag hiše. Sedaj bolj razumem, ko sem odrasel. Z odhodom si me hotel obvarovati grdega madeža, ki bi mi ga pribili na hrbet.

KOMAN: Ja, ampak to je slabo opravičilo.

LARA: Jaz sem pravzaprav kriva. Materinstvo me je osrečevalo. Hotela sem te povsem zase, Rujevit. Ko se je očetov položaj v družbi poslabšal, ko se je vse slabo usmerilo v družino, sem te hotela rešiti. Rešiti sem želela otroka, to morata sedaj razumeti... (prvič iz območja obvladanosti preide v območje joka)

KOMAN: Nihče ni kriv v takšni situaciji, ki nas je doletela. Pa vendar je vse krivo. Tisti, ki so glavni krivci so se poskrili. Z razdalje gledajo, kako so spravili človeka ob kruh. Kako so spravili družino na rob ugleda. Na rob preživetja.

Nastopi Boltežar, brez pozdrava in ceremonij.

BOLTEŽAR: Imamo gostilno. V najhujših trenutkih smo se vedno lahko zanesli na dobiček iz gostinske dejavnosti.

KOMAN: Dosti ! Za tragedijo naših odnosov so krivi tisti, ki so z varne in udobne razdalje gledali na nas. In to še zmeraj počnejo. Povzročiti zlo in z varne razdalje gledati na vse skupaj.

BOLTEŽAR: In ko se bodo razmere nekoč spremenile, bodo dejali, da niso tako mislili, da je šlo za strašno pomoto. Oni da niso imeli nič pri tem. In spet jih vidim, tam za vogalom, govoriti z varne razdalje.

RUJEVIT: In zaradi takšnih je Stane Sever odšel na Pohorje.

KOMAN: Ne bo daleč od resnice. Na vzemi glasbeno skrinjico in jo odnesi v predmestno gledališče. Potrebovali jo boste. V predalček natrosi zemlje, tiste z dvorišča.

RUJEVIT: Hvala, oče.

BOLTEŽAR: Strupene orhideje odstranite z odrskih desk.

D R U G O D E J A N J E

1. prizor. Nemir v dvorišču, nemir prihoda.

KOMAN: Nikoli se ni glasbena skrinjica odvirtela v mojih ušesih do konca. Vedno sem prej zaspal. In tako nisem nikoli slišal njene melodije v celoti, saj me je zmeraj zmagal spanec. Sedaj, kot odrasel, poznam melodijo glasbene skrinjice na pamet. To ni več sladko nevedno poslušanje glasbe, to je že iskanje smisla, to je odrasli svet... Tuhtanje o glasbi ni več nedolžna otroška izkušnja s svetom.

RUJEVIT: Glasbena skrinjica nam bo zelo prav prišla. Nekaterim se zdi čudaški obred z zemljo, ki si jo v tujini izvajal

KOMAN: Če vsak dan stopaš po rodni grudi, takrat se ti zdi vse samoumevno. Za nič nisi hvaležen, ker ti je skoraj vse postreženo. Ko pa v tujini zaslišiš, čeprav samo za trenutek domačo besedo, zadrhtiš, takrat na dan privre ljubezen v vsej svoji silovitosti... Enako je z domačo zemljo... Ščepec domače zemlje v tujini pomeni posebno veselje v vesolju. Človek je pač nehvaležno bitje...

RUJEVIT: Potreboval sem te oče, ko sem odraščal.

KOMAN: Z dejanjem bom poskušal nadomestiti in popraviti, kar se popraviti da.

Oče Koman nežno objame sina Rujevita. Koman se sprehodi po odru in se približa občinstvu.

KOMAN: Sem ti povedal, da so me v tujini pridržali, ko se jim je zdela vžigalična škatla sumljiva ?

RUJEVIT: Oče, premalo časa sva skupaj, da bi mi povedal vse zaplete in razplete, ki so se ti zgodili v tujini.

KOMAN: Bil je pač melanholičen večer, takšen, kakršen se hitro naredi, če je človek v tujini. Kaplje dežja so se v sragah zlivale po vetrobranskem steklu in zapazil sem policista, ki me je na pločniku opazoval.

Oder nenadoma zagrne tema. Sredi odra se naredi kolobar čarobne svetlobe. Vrata odsluženega avtomobila se odprejo. Rujevit z očali in športno oblečen je obrnjen proti policistu, ki pristopi.

POLICIST: Morali vas bomo pridržati.

KOMAN: Ne da bi mi prebrali moje pravice.

POLICIST: Dokaj čudno ste se vedli s to skrinjico.

KOMAN: Zemlje. Samo pojoča skrinjica je, polna zemlje.

POLICIST: Skrinjica z zemljo, saj se šalite, gospod. Preveriti bomo morali, če je to resnično zemlja.

KOMAN: Mar nimate oči, da bi videli, da je zemlja samo rjava zemlja. Zemlja dvorišča.

POLICIST: Vedno obstaja dvom.

KOMAN: In dvom vas do obisti razjeda. Skaljeno imate zdravo presojo in tako ne vidite, kar je za zdravo pamet nesporno.

POLICIST: Za zdravo pamet ? Ne pametujte. Skrinjica je sumljiva.

KOMAN: Kakšne sume vam prebuja, gospod ?

POLICIST: Sume, da je v vžigalični škatlici hašiš.

KOMAN: Hašiš ? Vi niste prisebni...

POLICIST: Oh, še kako priseben. Prisebnejši, kakor mnogi, ki sedijo za volanom. Za sedanje družbeno stanje sem še kako priseben. Danes je vse v družbi poskočnega adrenalinskega življenja. Vse telovadbe s poživili. Vse poslovne nosnice v belini praška, ki ni vanilijev prašek. Enkrat sem našel belo gospo v embalaži za vanilijev prašek. Sem priseben saj živimo v šestdesetih, kmalu bodo sedemdeseta leta dvajsetega stoletja. In vi ste po izkaznici celo igravec...

KOMAN: Vi več ne vidite zemlje kot zemlje. Vidite vse prenesene pomene In lastne perversnosti. Čeprav na začetku in koncu gre za pojočo škatlico z zemljo.

POLICIST: Kaj častite zemljo, gospod ? Je to kakšen novi poganski kult plodnosti – častiti zemljo ?

KOMAN: Tudi vi jo boste, ko se vam bo zemlja izpodmaknila izpod nog.

OBLAST: Danes je vse v družbi življenja s poživili. Vsi so prišli v vелеmesto, da bi bili kar se da storilnostno naravnani. Potem pa nastopi lažna skromnost. Namen je bil skromen. Nihče več ne bi stal v soju žarometov. Nenadoma marsikdo postane neznaten in skromen. Ni nameraval stopiti v soj žarometov, pravi.

Oder nenadoma zagrne mrak. Temo nadomesti močna modra svetloba, potem pa navadna neonska razsvetljava. Spet sta na odru oče in sin. Koman in Rujevit.

RUJEVIT: Kaj je pravzaprav bilo ?

KOMAN: Videl me je, kako sedim v avtomobilu in v svojem težkem trenutku osebnega življenja odpiram predalček z zemljo pojoče skrinjice. Mož postave ni prenesel mojega rahločutnega dejanja, takoj ga je povezal s sumljivimi dejanji drugih.

RUJEVIT: V naši družbi ne poznamo življenja velemest.

KOMAN: To spoznanje šele prihaja, če se bo družba nekega dne na široko odprla kapitalizmu.

RUJEVIT: Tujci se ne bodo več ozirali na naše domoljublje.

KOMAN: To bo za njih folklor, vendar bodo uveljavljali svoj prav.

RUJEVIT: Si s to pojočo škatlico zemlje zadnji romantični antikapitalist ?

KOMAN: Če ti je tako ljubo, bom pa še romantik, čeprav mi rožnata očala ne pristajajo najboljše. Tujina me je naučila, da ne bežim od družbene resničnosti v namišljeni svet.

BOLTEŽAR: In spet jih vidim prihajati, tam, za vogalom... Tiste, ki so dejali, da niso imeli nič pri tem, da niso povzročili mojega izгона. Nihče nenadoma ni dvignil roke proti meni.

2. prizor. Obisk gledališkega ravnatelja.

Koman se umakne z odrskega prizorišča. Odide v levo stran odra. Zaslišijo se koraki. Zven lakastih čevljev ustvarja ritem na odru. Ritem je mehničen in brezoseben, vendar prehaja v nekakšno glasbeno melodijo. Ponovno se oglasi metronom. Velika senca prišleka se podaljša čez ves oder. Tema in potem navadna neonska razsvetljava na odru. Dva igralca, obsijana z navadno neonsko razsvetlavo. Boltežar in gledališki ravnatelj.

Na oder prisopiha gledališki ravnatelj.

BOLTEŽAR: Oh, tovariš gledališki ravnatelj, presenečenje brez primere. Vi pri meni. Po tolikih letih. So se oblastniki znesli nad vami ? Prihajate v trenutku svoje ranljivosti !?!

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Dober dan, moj profesor...

BOLTEŽAR: Lepi dnevi gledališkega izobraževanja... (se nasmehne samemu sebi)

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Ne, ne, ne prihajam iz stiske. Nikakor, prihajam iz čiste zmage. Funkcionarski krogi so me predlagali za gledališkega atašeja v tujini. Izbirali so med menoj in Jovanom Ćirilom. Izbrali so mene..

BOLTEŽAR: Si iščete publiko za svoj najnovejši dosežek ? Nisem primeren. Moji dnevi so prešli. Kar sem vedel, sem razdal za katedrom.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Prihajam zaradi nečesa drugega.

BOLTEŽAR: Prihajate zaradi gosta, ki ga gostim v gostišču, imam prav ?

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Stanovski kolegi so me obvestili, da se je vrnil.

BOLTEŽAR: Oh, te gledališke klepetalnice od garderobe do gledališkega bifeja, v katerem se celo pletejo puloverji in kvačkajo prti. Tam ste slišali za njegovo vrnitev ?

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Ja.

BOLTEŽAR: Trenutno ga ni doma. Mogoče je celo bolje tako. Še vedno sta na nasprotnih bregovih. Vi na položaju, on izgnanec na tujih odrih. No, pregnanec...

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Nisem ga pregnal jaz.

BOLTEŽAR: Seveda, dandanes so razni odbori, v katerih se glasuje, tudi tajno, če hočete. Glasovali ste tudi vi. Dvignili ste roko, kakor vsi drugi. Nihče ni bil proti, tudi vaš odbor je glasoval za njegovo izključitev iz gledališke hiše in partije.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Jaz...

BOLTEŽAR: Nihče ni nasprotoval tej odločitvi, tudi vi ne. In Sever ?

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: On je vendar igralec Drame. Kolikor sem seznanjen je Stane Sever odšel prostovoljno.

BOLTEŽAR: Dandanes se glasuje v paketu, se pravi za vse gledališke hiše. Človek, kakor ste vi, ne prihaja iz zasebnih rahločutnih vzgibov v mojo hišo. Ko boste odšli v tujino, bodo vse tukajšnje igrice in spletkarjenja, vse naše kulturne politične poteze nenadoma nične. Tega se dobro zavedate. Pričeli boste iz nič in do nečesa boste morali priti. Čaka vas tisto, kar je pričakalo Komana. Ataše v tujini. Koman ima ime v tujini. Kaj imate vi ? Zajce v klobuku. In to v lokalnem klobuku.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Profesor, profesor... Res ste imeniten profesor dramskega govora in retorike. Prihajam, da bi prisegel, da imam čisto vest pri zadevi Koman.

BOLTEŽAR: In pri kom ali pri čem boste prisegli ?

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Pri svetih knjigah.

BOLTEŽAR: Knjigah !?!

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Pri knjigi ene izmed svetovnih veroizpovedi.

BOLTEŽAR: Kaj se vam je zmešalo, moj nekdanji učenec ? Vi niste pobožni in ne verni. Če bi privlekli na dan osnutek Zakona o združenem delu, se bi

© Primož Vresnik

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

človek z vami še pogovarjal. Tako pa... Tako pa imate nekega zajca v klobuku, ki ga še niste potegnili na dnevno svetlobo in se z menoj pač igrate neko igro. Nekaj pa ostaja med nama - pedagoški proces, vi ste bili moj učenec, jaz vaš učitelj. Sedaj pa, prosim, odidite...

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Res, nekoč ste bili moj profesor.

BOLTEŽAR: Takrat so semestri potekali še v stari stavbi. Stari stavbi, ki je danes zavešena z bršljanom.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: In grmi divjih vrtnic prav tako plezajo po zidu.

BOLTEŽAR: Ne bi vam bilo potrebno priti, dosegli ste naziv atašeja. Ustvarite si ime, predvsem pa ne spletkarite, sem sodi tudi valjenje jajc po gledaliških separejih...

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Saj ne spletkarim....

BOLTEŽAR: In ne mislite preveč na glas v bifeju Pri Lojzetu. Četudi ste ovaduh, vas bodo drugi ovadili. Tako je dandanes s to rečjo...

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Vzel sem na znanje. Stvar jemljem retorično, konec koncev ste profesor gledališke retorike.

BOLTEŽAR: Besede znate obračati. (*hladno*)

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Tudi vi jih znate. (*tudi hladno*)

3. prizor. Po gledališki vaji.

Oblast se guga na svojem lesenem konjiču. Objestno in energično, da leseni oder dodobra škripa.

OBLAST: V Sloveniji so pač modni trendi. Dramatik je drugi po vrsti, prvi je režiser... To so pač trendi. Dramaturge pa mnoga gledališča kar obidejo.

Ponovno Boltežar in Rujevit v pogovoru.

BOLTEŽAR: Kako je bilo nocoj v gledališču ?

RUJEVIT: Močno sem se potil pod masko. Ni mi bilo ravno prijetno. Srce mi je bilo neenakomerno.

BOLTEŽAR: Srce igralcu na odru res čudno utripa... Včasih utripa kakor podivjan žrebec, drugič pa igralec utripa sploh ne čuti. Še vedno nosiš masko ? Rekel sem ti že, da se veliko srag znoja ulije po obrazu.

RUJEVIT: Igra, ki jo igramo, je starodavna, zahteva beneško masko. Kako si preživel dan ?

BOLTEŽAR: Obisk sem imel. Pri meni je bil gledališki ravnatelj.

© Primož Vresnik

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

RUJEVIT: Ravnatelj našega predmestnega gledališča ?

BOLTEŽAR: Kje pa ! Višje ciljamo. Vladni funkcionar, ki pa ima tudi umetniško žilico.

RUJEVIT: Salonski lev ?

BOLTEŽAR: Tako ga kličejo v separejih. Separejih gledališča in bifeja.

RUJEVIT: Kaj je hotel ?

BOLTEŽAR: Očeta Komana.

Lara nastopi, z vso energičnostjo in s sveto jezo v svojem nastopu.

LARA: Prišel je, ker je človek družbene strategije in ne mož tankočutnega odnosa.

BOLTEŽAR: Tako tudi sam razmišljam.

Koman nastopi, prav tako z izrazito gledališko energijo, ki zaostri in poživi odrsko dogajanje.

KOMAN: Pridružujem se temu pogledu.

RUJEVIT: Kako ste enotni !

BOLTEŽAR: Svojega nekdanjega učenca bom pa vendar nekako poznal.

KOMAN: In jaz svojega nekdanjega sodelavca.

RUJEVIT: Zelo ga je vznemiril očetov prihod v domovino. Nima mirne vesti, zato je zavil v našo hišo.

LARA: Za nobeno vest tukaj ne gre. Tvoja razmišljanja so pač na krilih mladostnega zanosa, kdo bi ti zameril.

KOMAN: Boltežar, kaj je povedal moj nekdanji sodelavec ?

BOLTEŽAR: Ničesar novega ni povedal. Govoril je predvidljivo. Ena stvar pa je vseeno nova v njegovem osebnem življenju imenovan je za gledališkega atašeja v tujini.

KOMAN: Kolikor ga poznam, ga je imenovanje razveselilo in zaskrbelo ob enem.

BOLTEŽAR: Prvič sem ga videl tako negotovega, tako brez prave orientacije.

LARA: Zaveda se, da bo tujina zahtevala večjo potrjevanje in prizadevnost. Ne samo mlačen pisarniški zrak.

KOMAN: Ne vem, če je tovariš ravnatelj zadosti opremljen za preboj v tujino.

BOLTEŽAR: Do sedaj je bil prvenstveno najboljši za kimanje sistemu in za dvigovanje rok.

LARA: In za škodovanje sposobnim. Ja, kimavček in dvigovalec rok.

KOMAN: Naše domače igrice moči širši svet kaj posebej ne zanimajo.

BOLTEŽAR: S tem zavedanjem je stopil danes v to hišo. Petelin na domačem kurniku ne ve kako bo na tujem.

KOMAN: Tam se pač ne razmišlja plansko, ampak iz trendov, mode in potreb, ki pa našemu upravnemu socializmu niso po volji. Tujina pa si tudi ne prizadeva, da bi poslušala osnutke Zakona o združenem delu. In ideološkega obremenjevanja umetniških žanrov in onemogočanja tistega čemur se reče lahka umetnost, ki pa ima tudi svoje resne trenutke. Ali ataše ve, da tam čez lužo občinstvo žreba za razplet celovečerne gledališke igre? Ista drama ima lahko tragičen ali komičen konec. Gledališče gre na žreb. Sam se moram neznansko prilagajati v deželi tekmovalnosti.

RUJEVIT: In zakaj se boš vrnil na tuje, oče?

KOMAN: Hoteli so res elegantni in hladni, kadar smo na gostovanjih, toda deležen si neke svobode, ki mi na domačem dvorišču ni bila nikoli tako podarjena, kakor na tujem. Edina iskrena stvar je prgišče zemlje v glasbeni skrinjici, kar pa se dviguje nad zemljo je tako hudičevo nestalno.

LARA: Oh, ti naš novi kulturni ataše. Potrebuje nove zaveznike in zavezništva, kajti važno se je imenovati Ernest in lobirati.

KOMAN: Kaj je še povedal?

BOLTEŽAR: Saj pravim, nič novega ni povedal. Govoril je predvidljivo. Ogradil se je od gonje, pravi tudi, da je Sever sam zapustil gledališče in da se je v zadnjem času obnašal kot mesija, ki se bo z vso slovensko in slovansko dušo boril proti potrošniški družbi, ki smo ji nastežaj odprli vrata.

LARA: Seveda naša tekanja od Zahoda k Vzhodu so zelo očitna.

KOMAN: Vidim pa, da bosta naš delavski razred in srednji razred vsako leto bolj diskontna. Kmalu bodo na pohodu tv nadaljevanke s plitvimi zapleti in v družbi veliko plastike.

RUJEVIT: Ali ni naša družba tista, ki temelji na nematerialnih kvalitetah?

BOLTEŽAR: Na naslovnicaх časnikov in časopisov je že tako. Uradno je tako, neuradno pa je naša kri poganska, kakor vsa ostala kri na tem svetu. Kri, polna spolnega hormona, adrenalina in še česa... Ljudje so željni življenja polno doživetij in pustolovščin.

RUJEVIT: Smo se le odločili za družbo razrednega adrenalina, ko se tako trudimo zastopati malega človeka.

KOMAN: Tam, v tujini sem enkrat gledal televizijske posnetke jugoslovanskih oblastnikov, kako prestopajo iz enega mercedesa v drugi mercedes. Nobene posebne razlike ne vidim v končnem cilju Zahoda ali Vzhoda; vse je usmerjeno v potrošnjo in užitek. Sever se je uprl temu. Etično je bolj načelna osebnost, kakor sem sam...

LARA: Igralec z notranje bolj enotnim obrazom, kakor večina igralcev.

BOLTEŽAR: Zlepa ne bomo našli igralca, ki bo z jezikom igral, kakor z violino.

4. prizor. Težave z opredeljenostjo in s svetovnim nazorom.

Prostor zakristije je v ohišju temnejšega lesa. Orehovini. Občinstvo gleda slika Svetega Jurija, ki ubija zmaja. Slika zavzame precej prostornine zaodrja.

DUHOVNIK: Čakajte ! To pa je že brez repa in glave. Najprej želite svete knjige, vam je vseeno katere, potem pa pridete na proslavljenega umetnika, ki je dosegel veliko, vi pa ga naj ne bi pregnali. Kaj potrebujete spoved ali prisego ?

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Prisego.

DUHOVNIK: Prisega še nisem opravljal. Prisega je v rimokatoliški cerkvi notranji obred, večinoma velja za škofe, duhovnike, kaplane in seveda za kardinale in papeža. Oprostite, zadnjič sem vas videl na televiziji, ste v delovnem telesu osnutka Zakona o združenem delu, kaj ko bi prisegli civilno, pri tistih aktih, ki jih pišete. Ne bi bilo tako najbolje. Mnogim ne bi bilo po volji, da ste tukaj. Vaš odnos do religije je mlačen. Oba se strinjava, da ne gre za prehudo vrednostno sodbo, mar ne ?

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Če prisežem pri religiozni knjigi, bo to bolj civilizacijsko, obče človeško. Ne veste vsega, moram vam zaupati...

DUHOVNIK: Torej bom vaš zaupnik.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Odhajam v tujino. Tam, v tujini pa se oblastniki in upravniki nenehno fotografirajo z možmi cerkve. Vse od bizantinske do protestantske cerkve. Takšne fotografije vzbujajo zaupanje pri ljudeh in so ključ za marsikatero ključavnico. Najboljša devizna knjižnica javnega mnenja. Čisto drugače, kakor pri nas. Rad bi, da napraviva fotografijo, ki bi jo spretno predstavil na sprejemih, banketih, saj razumete... Vi in jaz na polaroidni fotografiji. Tako dobro sodelovanje posvetne oblasti s cerkvijo...

DUHOVNIK: Žal in na srečo bom moral prevrniti farizejsko mizo, na kateri naj bi se zgodila najina kupčija. V cerkev niste prišli iz potrebe duše, ampak iz pozunanjenega in razkazovalnega motiva... Prišli ste, ker je pač koristno. Čez nekaj let bo pač koristen Zakon o združenem delu. Prehod iz upravnega socializma v nekakšno samoupravljanje, tam tudi ne boste pozabili na svoje koristi...

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Odhajam v največjo deželo protestantov in katolikov. Tam se cenijo politiki z navadami navadnega državljana in zaupno privrženostjo vsaj eni religiji. Razumite, gre za civilizacijsko gesto. Odvijanje daril ob gorečem kaminu za božič... In če ostanem, prebegnem kot ataše na Zahodno stran, bom vaš dolžnik in to plačljiv dolžnik...

DUHOVNIK: Prositi vas bom moral, da zapustite cerkev. Zunaj piha veter, danes je vetrovno. Vi se obračate po vetru. Res so se leta 1968 odnosi med cerkvo in partijo spravili na raven sodelovanja in tolerantnosti, toda prizora gorečega kamina in odvijanja daril za božič še dolgo, dolgo ne bo. Sproščenega prizora. In na koncu bi me še podkupili... Seveda, javno ne razmišljate tako, kakor zasebno, znate pa ujeti trenutek za sebe. Znete zgrabit konja za povodec. Če se že morate vrniti, se vrnite kot vernik, ne kot trgovec, ki je pripravljen na marsikatero družbeno spreobrnjenje.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Vem, vi ste na oni strani.

DUHOVNIK: Kateri oni strani ? Mene so Nemci kot zavednega kaplana zaprli, ker sem maševal v slovenščini. V koncentracijskem taborišču sem moral oralno zadovoljiti odpadniškega protestantskega duhovnika, ki je s prižnice vpil, da je Hitler demon in glasnik črne magije. Pet cevi mitraljezov je bilo na moji glavi, ko so za zabavo ubili njega, mene pa pustili živega. Leta in leta živim v veri, da bi moralo biti obratno, vendar ni.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Živim v veri, da se svet deli na...

DUHOVNIK: Človeštvo je le eno, duševne potrebe so več ali manj povezane. Končajva tovariš ali gospod s tem mešetarskim obiskom.

5. prizor. Prvi hipij v parku.

HIPIJ: Poglej si kravatarja. Veš, v Sloveniji bo prihodnost na strani nas hipijev.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Ali pa na strani navadnega državljana. Ali pa na moji strani.

HIPIJ: Kaj je človeka tako spodobne obleke privedlo na to mesto, kjer sta doma svobodna ljubezen in brezrazrednost ? V zelenico mestnega parka ?

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Če ne bi nosili teh zlizanih kavbojk, bi z vami naredil fotografijo. In vaši lasje in brada tudi niso primerni za obetavno fotografijo.

HIPIJ: Že moja sestra je leta 1960 protestirala, da je ustavna pravica vsakega državljanca da nosi kavbojke. Bil je protest svoje dni, zaradi kavbojk, si lahko predstavljate ? Kavbojke, ki se zdaj zdijo samoumeven tekstil, so bile v naši socialistični družbi priborene s protestom.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Kavbojke niso dovolj spodobne za fotografijo, s katero grem na avion.

HIPIJ: Na avion ? Kaj potujete, tovariš ? Kam ? V Indijo ?

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Pozabite, pozabite.

HIPIJ: Vam gre za spodobnost, mar ne ? Te vam mladenič, star dvajset let, rojen leta 1950 ne more ponuditi.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Ne razumete, v stiski sem.

HIPIJ: Vi v stiski, vi da ste prikrajšani, dajte no... Kakšno poštirkano obleko nosite !

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Imate kakšno sveto knjigo, vi hipiji ste privrženi vzhodnjaškim religijam...

HIPIJ: Bhagavad- gito, žepno izdajo, nekoliko je že ocufana, ampak na žalost je nimam pri sebi. Lahko se dogovoriva... ampak....

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Kaj ampak ?

HIPIJ: Za vas bi bilo nedvomno bolje, če bi se držali domače krščanske civilizacije in odšli v cerkev. Vi ste bolj človek za predvidljivo življenje. Za navaden funkcionarski suknjič, tovariš.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Tam sem že bil, v cerkvi namreč.

HIPIJ: In !?!

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Duhovnik ni bil za moderno kupčijo, preveč je bil načelen. No, jaz sem kristjan priložnostno, ne povsem, kakor je marsikdo danes v kakšni stvari zaradi etikete, če hočete. Povsem priložnostno.

HIPIJ: V Partiji ?

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Zaradi položajev in osebne prihodnosti je dobro biti v partiji.

HIPIJ: Mi friki nismo v partiji, smo pa za brezrazredno družbo.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Brezrazredna družba ne obstaja...

© Primož Vresnik

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

HIPIJ: Ni to po svoje izdaja idealov. Cinizem prve vrste. V vseh naših šolskih spisih je vstajala nova sončna družba, enakosti, v kateri bo počasi odmirala država.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Razredna družba mi daje močan položaj in karto za avion. Odletel bom, se dvignil nad ta park in vi mladenič boste samo drobna pika v tem parku. Včlanite se v partijo, se splača...

HIPIJ: Mi otroci cvetja ne barantamo, kravatar....

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Cvetje enkrat ovane, jaz sem za trajne stvari...

HIPIJ: Kopriva pač ne pozebe. In ničesar mi niste povedali o tej vaši stiski. Človek iz ulice, kar tudi sem, naj bi jo vam pomagal premagati. Človek, ki je na poti k brezrazrednosti.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Moja trenutna stiska pač ni za vaša ušesa. Ugotavljam, da niste primerni za skupno fotografiranje.

HIPIJI: Fotografije z razpuščenimi vsebinami so dandanes medijska vsakdanjost.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Žal, vi niste primerni, tovariš, da bi se fotografirali z menoj.

HIPIJ: Prav, tovariš. Tam, kamor greste, je prav gotovo visoka razredna družba, posmeh idejam o brezrazredni družbi.

6. prizor. Ravnatelj opreza in si želi v hišo.

Dopolnjeno prizorišče prvega prizora, prvega dejanja.

V ozadju odra stoji na panoju velika risba s svinčnik ogljem. Motiv je srednjeveški in prinaša veselje v krčmi. Karnevalski motiv je ovešen s perjanicami iz klobukov, ki so zataknjeni za robovi panoja. Drugače soba s stilno mizo in dvema stoloma. Na enem izmed sedežev sedi priletni Boltežar. Tisto, kar je novega na odrskem prizorišču, je vstavljeno veliko okno v zid. Skozi njega izmenično sijejo tri barvne neonske razsvetljave: oranžna, modra in rdeča. Med prehodom ene barve v drugo so še različni vmesni barvni odtenki. Rujevit gleda skozi to okno, na začetku prizora, na obrazu se menjavajo tri florescentne barve. Z desne strani se mu približa profesor Boltežar. Psihidelična glasba konca šestdesetih lahko pogloblja globino teh barv in atmosfere. Vse te bleščave izginejo, na odru je samo še navadna odrska razsvetljava, ki sije na asketsko prizorišče prvega dejanja.

BOLTEŽAR: Kaj gledaš skozi okno, Rujevit ?

RUJEVIT: Spodaj na pločniku, ki ga je naposled dežurna služba očistila, stoji lepo oblečen moški. Zelo mi je znan, ne vem s kom ali s čim ga naj povežem ?

BOLTEŽAR: Naj pogledam !?!

Boltežar za trenutek pogleda skozi okno in se potem nasloni na zid.

BOLTEŽAR(nadaljuje): To je on.

RUJEVIT: Gledališki ravnatelj !?!

BOLTEŽAR: Ja.

RUJEVIT: Opreza, včasih gre za vogal in potuhnjeno gleda.

BOLTEŽAR: To pač govori o njegovi naravi, ki pozna reklo: *Varno in z razdalje*.

RUJEVIT: Zdi se, da bi tako rad stopil v našo hišo.

Oblast se spravi na konja in ga ponovno zajaha.

OBLAST: Dobro je poznati nekoga, ki ima v tujini uhojeno pot. Dobro si je biti v odnosu s takšnim, ki ima v življenju uspeh. Četudi mu ne moreš reči prijatelj in velikokrat tudi znanec ne. Oblast vem, dobro se je dokopati do moči...

RUJEVIT: Ne gre za očeta, zanj gre.

BOLTEŽAR: Gre za očetovo slavo, ki je lahko tudi drugim koristna.

Na prizorišče, z leve, pride Lara. Lara v rokah drži božično-novoletno dekoracijo.

BOLTEŽAR: Se pravi njemu koristna ? Spet postaja zunaj, kakor da se mu je zmešalo. Danes je tukaj in včeraj je bil tukaj. Kaj držiš v roki ?

LARA: Saj vidiš, adventni venček. Obesila ga bom, nekje v stanovanju. Z notranje strani, ker ga na zunanji strani vhodnih vrat ne smem; takšni so pač ti zategnjeni časi in še ta bodoči ataše, ki se vede, kakor da je izgubil nadzor nad seboj.

7. prizor. Božič je pred vrati. Stane Sever odhaja na Pohorje.

Na odrsko prizorišče stopi Koman.

KOMAN: Petelin je najboljši le na enem dvorišču. Po možnosti domačem dvorišču. Če pride na sosednjega, potem postaja izgubljen. Še posebej, če sreča še enega petelina.

RUJEVIT: Če se prav spomnim, takšnega mnjenja je bila tvoja mama, moja babica...

KOMAN: Dober spomin imaš. Spomin na otroška leta je pač neizbrisljiv.

BOLTEŽAR: Spodaj je mrzlo, zakaj se ne pogreje v naši gostilni ?

© Primož Vresnik

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

KOMAN: Spodaj, na ulici je bridko od mraza.

LARA: Njegovo čudaško početje je zate največja zmaga.

KOMAN: Prej obremenitev.

RUJEVIT: Res, kako prenašati vso tisto slinjenje, na bodočih banketih, sprejemih in proslavah. V tujini.

Lara izbira višino na vratih, za adventni venček.

LARA: Moja mama, tvoja babica, je vedno dejala: »Časi se bodo spremenili in ti ne veš kako...«

BOLTEŽAR: December je, zima in čas je za Dostojevskega. Takšnega mnenja je Stane Sever, ki ga te dni uprizarja v Škofji Loki.

KOMAN: Odpravlja se na Pohorje.

RUJEVIT: Kam natančno ?

KOMAN: Govorice sem ujel v gledališkem bifeju. Ne vem.

LARA: Tam. Kaj si počel tam ?

KOMAN: Moral sem se pojaviti. Vsi niso dvignili roke za moj odhod. Na kratko sem se pojavil, pozdravil z Bojanom Štihom. Mnogi polagajo upe v njegov moderni repertoar.

BOLTEŽAR(zapuha cigaro, ki si jo je dal v usta): Vendar ne Sever, on ni podprl Štihove vizije.

LARA: Boji se, da bosta zaradi moderne razpuščene prostodušnosti pričel trpeti odrski govor. Govor njegov poudarek, čustvo v besedi in da bo ostrina dramske besede prepustila mesto ohlapnosti.

KOMAN: Takšno strogo mnenje srečuješ na tujem pri filmarjih A- produkcije.

BOLTEŽAR: Vendar ni bil Štih tisti, ki je Staneta zapodil čez dramski prag.

KOMAN: V gledališkem bifeju so povedali, da se Sever vede, kot zamerljivec in prerok obenem. Njegova ost da je naperjena proti menjavi gledališke politike v Drami.

BOLTEŽAR: O tem sem ti govoril.

LARA: Tisti zunaj, bodoči ataše bi o tem vedel več, kakor mi. Kaj ? Ga povabimo noter ?

KOMAN: Nobene burke. Nobenih grotesknih prizorov. Mož mi je nekda odkrito nasprotoval. Naj se znajde na tujem, kakor sem se moral sam. Za obešalnik mu ne bom.

BOLTEŽAR: Ni december čas odpuščanja ? (posmehljivo)

RUJEVIT: Ali čas novih načrtov, še posebej, če si prvega januarja imenovan za atašeja, na tujem in drugega letiš z avionom.

BOLTEŽAR: Tako je. Fanta, bo kdo cigaro ?

KOMAN in RUJEVIT (v en glas): Ne, hvala. Ne kadiva.

Rujevit pogleda skozi okno. Odrska razsvetljava pojenja, spet prižgo barvne žarnice, ki barvajo Rujevitovo obličje.

RUJEVIT: Odšel je.

LARA: Seveda, večno ne more stati na ulici.

RUJEVIT: Morebiti je stopil v našo gostilno ?

KOMAN: Ne, odšel je.

BOLTEŽAR: Pri nas bo december spet dišal po klinčkih, nageljnovih žbicah in po cimetu. Lara je v tem prava vila majhnih življenjskih radosti.

KOMAN: Sovjetski dedek mraz je ni navdušil...

RUJEVIT: Oče, kako pa na tujem mineva december ?

KOMAN: Božič ostaja velik dogodek. Udobno ponošena oblačila so najboljša oblačila. Nič se ne zavrže, nič se ne preimenuje kakor je navada pri nas. Božič ostaja. Vsak božič ostaja z obljubo po čudežu. Še takšen racionalist kakor je Boltežar mora priznavati možnost majhnega čudeža...

BOLTEŽAR: Recimo da je tako... Prestar sem za čudeže.

RUJEVIT: Bomo pripravili božično drevesce ?

KOMAN: Kakor nekdanj, kakor v dobrih starih družinskih časih.

RUJEVIT: Ko sem bil otrok in je bil svet...

KOMAN: In je bil svet ena sama obljuba pod vedrim nebom. No, to bi bilo lepo darilo preden odpotujem na tuje... Vonj po cimetu in žbicah.

8.prizor. Sestanek in funkcionarji.

Vidijo se temne človeške silhuete za ovalno mizo. Nikomur ne vidimo obraza, samo globoke sence na obrazih. Sence postav na ovalni mizi.

FUNKCIONAR: Dovolite, dovolite, tovariši, dovolite... Na moje vprašanje, na katerih vrednotah bomo gradili, nisem dobil zadovoljivega odgovora.

STANE SEVER: Tovariš funkcionar, na vrednoti kitajske uravnalovke že ne...

MAKS FURIJAN: Pojasni malo bolj natančno tole s Kitajci...

© Primož Vresnik

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

STANE SEVER: V tem modernem gledališču bodo sčasoma vsi igrali vse, psihološki profil igralca bo ustrezal vsemu, sploh pa vsemu tistemu in edino tistemu, kar ima režiser v glavi. Ker ne bo duševne pretanjenosti in različnosti, se bo vsa igra poenotila v istosti kitajskega obraza. Jaz sem na strani igre. Jaz sem na strani igralca. Njegove metafore in fantazije, ki so...

IGRALEC: Stane, čas odrskega realizma zaudarja po naftalinu.

STANE SEVER: Dovolj, tovariš, da dokončam. Režiser bo dobil vso oblast v tem modernem gledališču. Kaj pa vsi ostali ?

IGRALEC: Na prejšnjem sestanku je bilo rečeno, da ne moremo in ne smemo graditi na elitizmu. Prihodnost je v ansamblu. Na kolektivni viziji. Oprosti, Stane, zadnje mesece tvoj gledališki vsakdan prehaja v nekakšno mesijanstvo. Kakor da se na vse kriplje oklepaš Stare zaveze gledališča, gledališče govornjene besede in realizma. Tudi jaz zaključujem z vprašanjem: Kaj pa vse ostalo ?

STANE SEVER: In kaj bo Nova zaveza naše talije ? Pet vreč peska na odru, izložbene lutke namesto igralcev in predrago občinstvo, veš, to je moderna umetnost... Neumno boš, če ne boš razumelo.

ELVIRA KRALJ: Stane, zdaj pa pretiravaš in poenostavljaš. Dobro veš, da je občinstvo na tvoji strani in ga zlepa ne boš izgubil.

STANE SEVER: A ti sploh razumeš zakaj gre ? Ukinite klasično kosilo v restavraciji in pričnite ponujati tablete na menijskem listu in videli boste prazne mize v času kosila. Vse skupaj pa pomeni konec gostinske restavracije. Enako je v gledališču. Če bomo samega sebe begali in druge z ultramodernimi koncepti in zapostavljali igro in bili prevzetno pametnejši od gledalca bo gledališka blagajna precej votlo odmevala. Najbolj pa bodo utrpele duše.

IGRALEC: Že tako se občinstvo seli v kinodvorane in kaj preostane nam !?! Gledališki spori z nestrpno klimo in visoko temperaturo. Vsi smo velepomembni v tem internem, zaključenem svetu, ki širšega sveta ravno ne pozna.

FUNKCIONAR: Dovolite, dovolite, tovariši, na moje vprašanje, na katerih vrednotah bomo gradili nisem dobil zadovoljivega odgovora ?

STANE SEVER: Čedalje bolj me ima, da bi šel kam drugam in vse pustil.

MAKS FURIJAN: S tablo Stare zaveze na hrbtu.

STANE SEVER: Ti kar uganjaj norčije ! Nekaj predstav za Dramo še odigram in potem se z gledališko hišo razidem. Enkrat za vselej.

9. prizor, Stane Sever in Elvira Kralj.

© Primož Vresnik

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

ELVIRA KRALJ: Stane, kam odhajaš ?

STANE SEVER: Na svobodo. V predverju gledališča enega sem. Sedaj bom sam svoj igralec in režiser. Sedaj bom sam svoj, kakor sem bil zmeraj. Od sedaj naprej bom sam in potreben mi je bridek mraz.

ELVIRA KRALJ: Mar ni preuranjeno ? Jezen si, Stane, mar se bo resnica docela postavila na stran tvoje jeze ?

Oblast pričanja divje jahati lesenega konjiča.

OBLAST: Pusti ga, naj bo mesija, kakor mu že lep čas pravijo nasprotniki in prijatelji. Imenujejo ga z eno besedo: mesija. To njegovo poslanstvo gre okoli vogalov. Nekateri se mu posmehujejo, drugi mu dajejo prav...

ELVIRA KRALJ: Ne morem pustiti človeka, ki je notranje razklan. Posledica je, da se je odločil za nekaj tako svojsko nevarnega, kakor je gledališče enega. Zame je to predvsem odločitev stiske, ne zmage. Nikoli prej tega ni bilo... Odra, na katerem bi stal en sam igralec in se zavestno odločil, da ne bo več igral z nobenim soigralcem.

OBLAST: Smela in pogumna, toda trmasta odločitev...

STANE SEVER: Pusti me, da se s kovčkom prebijam in si utiram pot v nekaj novega.

ELVIRA KRALJ: Zakaj takšna odločitev, ki ne pozna nikogar več ?

OBLAST: Oh, Elvira, Elvira, ti ne veš vsega. Stane Sever je bil zmeraj veliki kralj v senci, politično mislim. Izjemno nadarjen, vendar njega je naposled zanimala oblast. Oblast v gledališki hiši, v kateri je igral in deloval. Lahko ti zaupam, da se je povezal s partijo, samo, da je do konca nasprotoval tistim, s katerimi se ni razumel in jih ni maral.

ELVIRA KRALJ: Kaj govoriš ! Stane se ni nikoli zanimal za politiko.

OBLAST: Oh, Elvira, Elvira, ti ne veš vsega... Na svoji strani ima naklonjenost občinstva. in naklonjenost oblasti. Partije.

ELVIRA KRALJ: Kaj vendar govoriš, oblast ?

STANE SEVER: Pustite me, da se s kovčkom prebijem skozi vrste in si utrem pot v nekaj novega. (skoraj vpije in se obrne proti Elviri) Elvira Kralj, s kom govoriš !?! Si tudi ti kdaj v prepiru sama s seboj ?

ELVIRA KRALJ: Vsi smo v notranjem samogovoru zaradi česa... Ne poznam človeka, ki ne bije takšnega boja. Ne poznam igralca.

STANE SEVER: Nikoli nisem prav zagazil v sneg slovenskih divjin. Premalo sem bral iz odprte knjige narave in življenja, vselej iz delovnih gledaliških

skript. Mogoče je bilo to narobe... Napiti bi se moral sokov in iz pokrajin ter ljudi, ki so daleč od potrošništva.

ELVIRA KRALJ: Bojim se, Stane, da je to polepšana slika življenja in umetništva, na katero te je opozoril kolega Primož Kozak... Ljudje tako zelo težijo ugodju, tudi v odročnih gospodinjskih. V odročnih vaseh si želijo televizije in ne več knjige, kakor nekdaj...

10. prizor, nastop Maksa Furijana in polemičen ton s Severjem.

MAKS FURIJAN: Oh, o kakšni prvobitni sili govoriš, Stane ? In kje jo boš našel ?

STANE SEVER: Neokrnjena je ta sila. Skrita, kakor studenec med zelenimi praprotnicami, če o njej sprašuješ.

MAKS FURIJAN: Izpušni plini in plastika, to je na pohodu, dragi moj igralec. Naša oblast se je odločila za luksuz, potrošništvo in za grd udarec naravi.

STANE SEVER: Gotovo, gotovo so ljudje, ki jim je umetniške besede mar in želijo zajeti vodo pri narodni studenčnici. Želijo si pristnega stika z zemljo, preden zemlja vzame, kar je njenega, nam dovoli, da hodimo po njej in segamo z rokami proti nebu.

MAKS FURIJAN: Mesija.

STANE SEVER: Kako ?

MAKS FURIJAN: Pravijo ti mesija. Gledališki mesija in prerok pozabljenih vrednot.

STANE SEVER: Kdo tako pravi ?

MAKS FURIJAN: Posadke v gledališkem separeju in bifeju.

STANE SEVER: Mar je gledališki bife vrednota, mar je merodajen !?!

MAKS FURIJAN: Za gledališke praktike prav gotovo, v gledališkem bifeju se pletejo nogavice in šal za ta decembrski čas. Kmalu se bo dvignil vonj cimeta iz peciva.

STANE SEVER: Gotovo, gotovo je...

Sever se seseda poleg kovčka, ki ga potiska po odru.

MAKS FURIJAN: Dandanes so ljudje več na sestankih; vsemogočih sestankih, več na sestankih, kakor v cerkvi, ki trenutno ni zaželjena ustanova.

STANE SEVER: Gotovo, gotovo je..

© Primož Vresnik

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

Sever si s snažno belim robčkom briše prepoteno čelo in si tipa pulz na vratu.

MAKS FURIJAN: Ves si bled. Mar ni srce, Stane ?

STANE SEVER: Srce, duša. Zakaj, Maks Furijan, nihče v današnji družbi ne povpraša po počutju duše ?

MAKS FURIJAN: Odpočij si, ne moreš na vrat in nos iz gledališča. Človek božji, ne moreš v ta bridki sneg.

Približa se jima Elvira Kralj s skodelico čaja v rokah.

ELVIRA KRALJ: Popij vendar lipov čaj, skrbi me zate, Stane.

STANE SEVER: Pustite me vendar, da pojdem na prosto, četudi na oster zimski zrak. Stran od vsega, v naročje prvobitnih sil. In od sedaj naprej bom na poti na Pohorje. Rad podarjam škatlico z zemljo. Kultura in umetnost sta le pred politiko...

Sever Elviro potisne rahlo stran, ona pa povesi užaljeno glavo.

Ponovno se postavi na noge in potiska kovček po odru.

MAKS FURIJAN: A ti si povasoval pri politikih, to ni lepo od tebe...

STANE SEVER: Moram zagaziti v bel sneg in okusiti zimo kot britev ostro. Vem za umetniške moči. Vem za plemenito poganstvo. Stran od pomehkuženosti in potrošništva. Vem, vem, za prve kristjane, kakšna partija neki.

MAKS FURIJAN: Plemenito poganstvo ? To je čas kiča in plastike, ozri se vendar naokrog.

STANE SEVER: Ozrem naj se naokrog !?! Najprej pojdem v Škofjo Loko, potem pojdem naprej, na Pohorje, iskat prvobitne sile za gledališče.

ELVIRA KRALJ: Ne v Škofjo Loko in ne na Pohorje, Stane, ti nisi za na pot. Tvoje slabotno srce, do sem ga čutim. Popij vendar čaj.

STANE SEVER: Povej vendar Elvira, kdo je bil zadnji veliki v tem našem gledališču ?

ELVIRA KRALJ: Zame Bojan Stupica.

STANE SEVER: Kar naj imajo svoje gledališče, v katerem bodo žaklji morske mivke vredni več od gledališke igre. Kar naj imajo takšno gledališče. Gledališče obreda in metafor, v katerem je režiser pametnejši od vseh ostalih in se povzdiguje celo nad dramatika. V teh časih mi pravijo mesija. Verjamejo v moje igralske sposobnosti, ne pa v moj svetovni nazor in žlahtne ideje, ki se s svojo močjo dvigujejo nad to vsakdanjo sivino in duhovno bedo.

MAKS FURIJAN: Duhovno bedo ? Ves čas se govori o tem novem človeku. Človeku, ki stopa na družbeno prizorišče in bo prenovil vse. Tako govorijo tvoji prijatelji zavezniki, partijci...

STANE SEVER: Nehaj, Maks, s temi neslanostmi !

MAKS FURIJAN: Ne morem, Stane, niso neslanosti in tudi ne pikantnosti. Vsi tvoji nasprotniki so tudi nasprotniki socializma. Tako jih šteješ, tako jih prišteješ ! Tako si pisal v časopise in tako govoriš vsepovsod, kjer ti je govoriti in te poslušajo. Tvoja poroka s politiko je pač poroka s slamnato nevesto, saj nimaš za politiko najmanjšega smisla. A to je le interno spoznanje.

STANE SEVER: Veš, da iščem prve kristjane in pogane.

ELVIRA KRALJ: Popij vendar čaj, ves si bled !

Vrže skodelico čaja po tleh.

STANE SEVER: Duhovna beda vstaja z industrializacijo – človek je mašina. Zemlja je vrednota. Ščepec prebrane domače zemlje je za najbolj nadarjene.(s povišanim tonom)

MAKS FURIJAN: Tako te pa še nisem slišal govoriti.

Sever potiska kovček v zaodrje.

STANE SEVER: Ščepec domače zemlje za najbolj nadarjene. Ščepec domače zemlje v pojoči šatulji poklanjam najbolj nadarjenim, ki se praviloma izgubljajo v tujini ali se za njimi zabriše vsaka sled. Nekaj je narobe s tem našim domačim dvoriščem. Umetniki ne ostajajo pri domačem vodnjaku, ampak odhajajo na tuje. Pijejo ustvarjalno vodo na tujem. Ampak odhajam iskat prvobitne sile za gledališče.

ELVIRA KRALJ: Kam jo šantaš, človek božji ? Takšen ne moreš v osorni mraz in prazniki so pred vrati.

STANE SEVER: Moj praznik je igrati v gledališču. V gledališču govorjene besede. Moj praznik je povprečen delovni dan.

11. prizor. Nastop bodočega jugoslovanskega atašeja.

Na oder prisopiha gledališki ravnatelj.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Tovariš, se poznavam !?!

STANE SEVER: Ne, prvič vas vidim. Žal ali na srečo, tega ne vem.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Tudi mene čaka pakiranje kovčka. No, vi ste svojega že napolnili. Potiskate ga, potiskate... Kam ste namenjeni ?

STANE SEVER: Naravnost v bridko zimo. V sneg. Zimo, ki mi bo kot britev zarezala okrog ušes.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Naj vam kot proslavljenemu igralcu zaupam, da v kratkem potujem. V tujino. V novi vlogi jugoslovanskega atašaja mi je odprta pot na tuje. V tujini je že Koman.

STANE SEVER: Poznam igralca in dramatika Komana. Nekoč je bil moj sotrudnik v igri.

Kako mu gre ?

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Trenutno je doma. Vrnil se je. Prazniki so pred vrati.

STANE SEVER: Ko bi za trenutek stopil v to domačo ostro zimo, skupaj bi začutila te prvobitne, prvinske sile, ki se kotijo tam med pohorskimi debli. Med pohorskimi debli so nekoč razjahali keltski konjeniki in pustili gene tam gori, veste za to jugoslovanski ataše za kulturo !?!

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Na sestankih je bilo jasno rečeno, da si ne moremo in ne smemo privoščiti elitizma. So ti Keltje vprašanje ekskluzivnosti, kaj posebnega ?

STANE SEVER: Vem, vem, prihodnost je v izjemnih ansamblih in izjemnih konceptih, nič več toliko pozornosti igralcu. Tepec ! Kar imejte svoje atašejstvo, tam na tujem...

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Narobe sem se izrazil. Na zadevo lahko pogledava tudi drugače. Z bolj prilagodljive strani. Danes so časi za osebno in javno dobro in to nama lahko obema koristi...

STANE SEVER: Ven, v neizprosno zimo, kjer se vso vaše nakladanje razpuhti in doseže ledišče. Točko nič temperature.

GLEDALIŠKI RAVNATELJ: Vsak božič je vendar čaroben in tudi ta bo.

STANE SEVER: Vi da iskreno praznujete božič, ni videti. Vi, da ste iskreno v partiji, ni videti. Spravite se mi s poti !

T R E T J E D E J A N J E

1.prizor. Sever, Koman, Kraljeva in Furijan v snežnem zametu.

© Primož Vresnik

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

Stara skrotovičena drevesa na odru, mogočna, kakor da so sestavni del scene v operi. Veliki kosmi bele vate so sneg. Sneg se vije med debli in je na deblih. Nekje sredi odra stojita dve tabli granita, kot znamenje Pohorja.

STANE SEVER: Elvira in Maks ne hodita za menoj. Ostajam v lastnem naglušnem morju snežink in tišine. Tako je tihotno, glej, pokopališče s samotno prepelico Tista črna pika...

KOMAN: Tista črna pika je človek. Črna pika se mi približuje.

STANE SEVER: Koman, ti si ! Ti si ta pika.

Sever mu pretipa obraz.

KOMAN: To je smer proti Ribnici na Pohorju. Kako košate so smreke tukaj, kako nedostopni kozolci.

STANE SEVER: Kaj si mislil, da so poti tukaj meščansko uhojene in kolovozi prehodni kot tla kazinske dvorane. Kaj si mislil, Koman, to je sedaj umetnost za enega samega abonenta.

Koman naglo odide z odra.

Za Severjevim hrbtom se pojavi Elvira Kralj, zahomotana v volnen pled.

ELVIRA KRALJ: Človek božji, ne gazi v ta sneg, mar ni drugega načina, mar ni druge poti !?

STANE SEVER: Pojdi nazaj, Elvira ! Pojdi nazaj ! Ne sodiš sem, v to zasneženo divjino. Mislil sem še ena prepelica v metežu, še ena črna pika, a si bila ti, Elvira.

ELVIRA KRALJ: Nikar me ne pošiljaj nazaj ! Pomagati ti hočem.

Za Severjevim hrbtom se pojavi Maks Furijan, v zimskem plašču, zahomotan v šal.

MAKS FURIJAN: Človek božji, ne v ta sneg, ne v ta mraz !

Furijan skuša zadržati Severja z roko na ramenu.

STANE SEVER: Poglej Maks proti nebu. Vidiš, česar na odru zlepa ne vidiš, na nebu se je naredil velik križ. Ustvarjajo ga štiri ptice ujede in sicer sokol, kragulj, orel ter kanja. Plemenito poganstvo.

MAKS FURIJAN: Nobenih ptic ni, nobenega križa. Kaj blebečeš ? Vrnimo se v dolino, v prvo gostilno na vroč čaj. Kaj ne vidiš, kako neizprosno sneži ?

STANE SEVER: Nekoč bom tudi jaz dramatik. Na listu papirja bom spravil v red svet, ki se mi zdi sedaj razmetan. In napisal bom dramsko delo o tem, koliko bele in čiste svile je to življenje raztrgalo. Kdo je to dejal ? Koman. ?

Jaz ? Zagotovo ne tisti jugoslovanski ataše.

ELVIRA: Stane, samo blebečeš še.

Elvira in Maks odideta sklonjenih glav z odra.

2.prizor. Sever ostane sam, pojavi se privid oblasti.

STANE SEVER: Kaj blebečem, stvari so jasne, še posebej sedaj, ko so dosegle stopinje proti ničli in pod ničlo. Potiskam kovček skozi sneg in mraz, tam spodaj, v dolini, diši po cimetu, pomarančnih olupkih in nageljnovih žbicah, vendar je zame to ugodje pri kraju. Skozi temno noč duše bom moral k svetlobi. Drugačni gledališki svetlobi, kakor sem je vaje. To bo sedaj naravna svetloba, ki bo odganjala mrak kulturnih domov, združenih domov in šolskih dvoran. Moram k praizviru. Glej, keltski konjeniki so razjahali med pohorskimi debli. Nad menoj križ štirih ptic ujed. Tukajšnje mistične izkušnje ne bom mogel deliti s poklicnimi kolegi, zato gledališče enega. Samo s tistimi, ki so blizu temu praizviru. Srečati jih moram v tej naravni prvobitnosti. Srečati angele, boga in hudiča. Mi je preostalo kaj drugega kot ta gozdna divjina. Vse me je peljalo in pripeljalo sem – na Pohorje. Angel, bog in hudič čakajo, da bom sam in potem se mi prikažejo. Kaj blebečem, stopinje proti ničli dajejo jasno govorjenje. Kdo je tisti krokar v snežnem metežu ?

Oblast vodi lesenega konja na povodcu.

OBLAST: Stane, saj me vendar poznaš ?

STANE SEVER: Tvoj glas mi je zelo znan, obraz mi ni, saj si krokar med suhim cvetjem. In to v metežu, saj si, mar ne !?!

OBLAST: To je glas oblasti.

STANE SEVER: In zakaj si tu, v tej gozdni divjini, v kateri ni ene poštene prevozne ceste, sami razdrapani kolovozi in komaj izsledljive stečine !?!

OBLAST: Prišla sem pote, greva v dolino, med ljudi. V gledališko hišo, tam imaš vso oblast.

STANE SEVER: Od sedaj naprej gledališče enega.

OBLAST: Greva v naselje. Stopiva na nama znane ceste. Stane, greva nazaj, stopiva iz tega snežnega meteža. Imel boš vso oblast, ki si jo imel in jo boš imel. Vrni se na oder.

STANE SEVER: Na odru sem in tam nameravam tudi umreti, vendar ne bom stal več na takšnem odru, kot mi ga pripravljáš, oblast, kulturna politika.

OBLAST: Zgrabi me, zgrabi za oblast. Zgrabi za kulturno politiko. Vso bistvo je v razpisni dokumentaciji, mar nisi dojel ?

© Primož Vresnik

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

STANE SEVER: Nič ne bom zgrabil. Kje je kamen, da ga vržem v grm, v katerem ždi zloslutni krokari in to njegovo oko, ki se iskri še v takšni temini. Ta sijoča ebenovinasta črnina njegovih oči.

Oblast urno odide z odra in srdito odvede lesenega konja z odra.

Sever vrže v zaodrje srednje velik kamen, ki ga je prej imel v žepu in zadene v lesenega konja, ki ga oblast vleče na povodcu. Oglašuje se glasno krakanje vrane ali krokarija.

3.prizor. Hudič oblega igralca Severja.

STANE SEVER(nadaljuje): Saj sem vedel nobene oblasti ni tukaj, le smerokaz za Ribnico na Pohorju, le smerokaz in tisti grm z zablodelo črno ptico. Tako daleč ni prišla, oblast, le kaj bi delala tukaj. Nobena oblast ne bo pozabila posvetnih užitkov in ne bo zagazila v deviškobel sneg. Tukaj so debela, tukaj ni človeške oblasti. Vzletel je črni vrag. Vedel sem, le črna ptica je bila v tem šipkovem grmu, zastrtem od suhega cvetja. In meni se blede, pogovarjam se z namišljenimi sogovorniki.

HUDIČ: Dejal sem, da ne obstajam, da bi moja prisotnost zaobjela ves svet.

STANE SEVER: Kdo je tam ? Gams na plazu ali črni kozel, ki se sladka s posušanim jagodičevjem, kakor kakšna srna. Koliko časa te nisem videl v naravi, kozel ?

HUDIČ: Kdaj nazadnje ?

STANE SEVER: Kaj vem kdaj, ko pa sem bil zmeraj na odru, daleč stran od matične narave.

HUDIČ: Pridem na oder, jaz zmeraj stojim na odru, še raje v zaodrju.

STANE SEVER: Kako ?

HUDIČ: Nisem samo v naravi, temveč tudi v družbi.

STANE SEVER: Mar nisi kozel ?

HUDIČ: Delaj, kar ti hočeš. Vse je le v tvoji glavi.

STANE SEVER: Puhlice. Nesmisel. Hudič si, prepoznal sem te po tvojem zlobnem zadahu in pohotnem naglasu. Kaj delaš v tem snegu, rogati bog ?

HUDIČ: Če se boš odločil zame, boš blizu mojega prestola.

STANE SEVER: Poznam te pogodbe z zlodejem. Vsa svetovna gledališča jih igrajo. Po trušču in pompu sledi skesana in poražena tišina, če za uslugo stoji zlodej.

HUDIČ: To ni gledališče. Sredi narave stojiva, sredi velike samote in jaz ti ponujam pogodbo.

© Primož Vresnik

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

STANE SEVER: Eno pogodbo sem prekinil, ne bom pristopil k novi.

HUDIČ: Igral boš po vseh odrih tega sveta. Če sem povzdignil tistega povprečnega ravnatelja v atašeja, lahko prišijem krila še tebi. Dobro boš poletel. On je od tega imenovanja zbežan, ti bi dobro sprejel mojo podporo.

STANE SEVER: Pojdi na svoja pota, mene pusti pri miru. Poberi se satan, lažnivec in hudobec. Stopil sem na pot gledališča enega in ne bom se dal motiti.

HUDIČ: Kakor hočeš. V vsakem gledališkem separeju sedim, če me ni tam, sem v soareji. Poišči me. Spletke v gledališču so moj oblak, ki ga premikam sem ter tja. Moj vpliv je večkrat usoden, no, tehcnica svetega Mihaela je usodnejša.

STANE SEVER: Ne bo se zgodilo. Poberi se satan !

Hudič odide in zasliši se zamolklo grmenje.

V snežnem viharju se oglasi glas Elvire Kralj.

ELVIRA KRALJ (off glas): Stane, vrni se. Preveč dramatično si se na vse skupaj odzval. Še je čas, da se vrneš. Jutri je ob desetih v Drami skušnja.

STANE SEVER: Ne morem se vrniti. Elvira, zate je tista vaja ob desetih dopoldan.

V snežnem viharju se oglasi glas Maksa Furijana.

MAKS FURIJAN: Človek božji, še vedno gaziš skozi sneg. Pojdi v Lehnu na Pohorju na avtobus za Maribor in potem z vlakom v Ljubljano. Pričakujemo te.

STANE SEVER: Ne grem na noben avtobus, tudi zate je tista gledališka vaja ob deseti uri dopoldan. Mene ne bo več na nobeno vajo Drame. Tisto gledališče ni več zame.

MAKS FURIJAN: Zaboga, zakaj ?

STANE SEVER: Teoretiki in bleferji bodo važnejši od vsega.

MAKS FURIJAN: Kritik ne berem redno in ostalega flancanja in sajenja rožic o gledališču tudi ne. Zadnji veliki človek za našo generacijo ostaja Bojan Stupica.

STANE SEVER: Kar sem napisal za časopise, sem napisal. Sedaj sem v gozdni divjini in ne kličita me več z Elviro. Prenehajta, pomešajta se med občinstvo, dobrodošla, poklicni kolegi ne bomo več. Pridita na Pohorje ali v kakšno drugo slovensko vas, ki je bližje prvobitnemu studentu.

4. prizor. Nastop svetega Mihaela in zaključek drame.

Snežni vihar se poleže, oglasi se metronom.

Sever odide mimo kapele iz rjavega kartona. Za kapelo se dvigne sveti Mihael, ki razprostre svoje snežnobeke peruti.

SVETI MIHAEL: Šel si mimo kapele in niti pogledal nisi. In tudi na steno gasilskega doma nisi pogledal, kakor da ne obstajamo, kakor da sveti Jurij ni nikoli pokončal zmaja. Kakor da ne obstajamo angeli. To je slovensko podeželje in angeli smo obeleženi marsikje.

STANE SEVER: Kaj metulji plešejo v tem snegu ? Vse mi pred očmi pleše in blešči se mi.

SVETI MIHAEL: Metulj pred teboj sem vendar jaz nadangel Mihael.

STANE SEVER: Tako sem bil privržen gledališču, da sem marsikaj zanemaril in pozabil. Tebe sveti Mihael dolgo nisem imel pred očmi.

SVETI MIHAEL: In srečava se tik pred Ribnico na Pohorju.

STANE SEVER: Kaj je še dolgo do kulturnega doma ?

SVETI MIHAEL: Kaj imaš pripravljeno za nocoj ?

STANE SEVER: Dostojevskega. Je še dolgo ?

SVETI MIHAEL: Pravkar si šel skozi Lehen na Pohorju, na mostu si in vzpel se boš na Janževski vrh. Še malo in si tam. V dvorani.

BOLTEŽAR(off glas): Stane, igralstvo je izposojevalnica duš. Potipaj svoje srce, dotakni se svojega prsnega koša. Igralčevo srce je podivjan konj, vznemirjen vranec. S čim ga boš vznemiril nocoj ?

STANE SEVER: Saj sem že rekel: z Dostojevskim. Je še dolgo do kulturnega doma v Ribnici na Pohorju ?

MAKS FURIJAN(off glas): Človek božji, mar ne vidiš, da stojiš na odru. Ljudje te gledajo z zanimanjem.

BOLTEŽAR: Igralčevo srce bije neenakomerno. Potipaj svoje srce, Stane, potipaj ga !

Sever se sesede na odru in v beli kosem vate zarine svoj obraz.

ELVIRA KRALJ(off glas): Ljudje božji, saj je čisto zelen v obraz. Dajte mu kozarec vode !

SVETI MIHAEL: Stopi na tehtnico, Stane, tehtati morava dušo. Le pogumno stopi. Sedaj si v prostranem vesolju, sedaj si doma, kajti domovina duši je le vesolje.

K o n e c d r a m e

STANE SEVER GRE NA POHORJE

povzetek gledališke igre

Pojoča skrinjica za uspavanje otrok ima en sam predal. V njem je prgišče zemlje iz domačega dvorišča. Umetniški izgnanec Koman je natresel ščepec domače zemlje v predalček preden je odšel v pregnanstvo. Na tuje. Igralec, ki so ga odslovili v domačem gledališču, se vrača domov. Njegov prihod marsikoga vznemiri, še posebej gledališkega ravnatelja, ki ga je jugoslovanska oblast imenovala za atašeja. Pojoča skrinjica za uspavanje otrok še zmeraj igra. Melodija dotrajane skrinjice ni več tekoča. Mehanizem je ves dotrajan in zrjavel, vendar melodija oživlja obraze in dogodke. V igri se izkaže, da je pojoča skrinjica pravzaprav darilo igralca Staneta Severja občutljivi umetniški duši.